

Vankiperhetyön pilottikoulutuksen tarpeen arviointi

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
6.4.2010

Mirka Haili
Susanna Mikola

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaaliala	Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät		
Mirka Haili ja Susanna Mikola		
Työn nimi		
Vankiperhetyön pilottikoulutuksen tarpeen arviointi		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	kevät 2010	35 + 5 liitettä
TIIVISTELMÄ		
<p>Opinnäytetyömme tarkoituksena oli arvioida Kriminaalihuollon tukisäätiön vuoden 2009 syksyllä järjestämän vankiperhetyön pilottikoulutuksen tarvetta. Koulutuksen tavoitteena oli lisätä työntekijöille perheen ympärillä olevaan sekä ammatilliseen, että muuhun verkostoon liittyvää tietoisuutta, ymmärrystä ja yhteistyökykyä. Kohderyhmänä olivat Rikosseuraamusalan työntekijät, Helsingin sosiaaliviraston lastensuojelu- ja varhaisen tuen tiimien sekä sosiaaliasemien työntekijät. Koulutus oli osa Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe – kehittämisprojektia ja se toteutettiin viisipäiväisenä koulutuksena Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa Tikkurilassa ajoittuen syyskuusta joulukuuhun 2009.</p> <p>Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus ja aineistomme koostuu ennakkokyselystä, puolivälin kyselystä, koulutuksen viimeisen päivän ryhmähaastattelusta sekä koulutuksen jälkikyselystä. Kyselyt lähetimme koulutuksen 20 osallistujalle sähköpostitse. Kyselyiden ja haastattelun avulla keräsimme osallistujien ajatuksia koulutuksen tarpeellisuudesta oman alansa työntekijöille, sekä toiveista ja odotuksista koulutukseen liittyen. Vastaukset jaoimme teemojen mukaan omiksi kategorioikseen.</p> <p>Keskeisin opinnäytetyömme tulos oli, että osallistujat, jotka työskentelevät enemmän vangin perheen kuin itse vangin kanssa, kokivat saaneensa hyödyllistä tietoa vankeudesta. Vankilassa työskentelevät toivat vastauksissaan esiin sitä, että perhetyön tärkeys kirkastui heille koulutuksen aikana. Lisäksi osallistujat kokivat hyvin tärkeäksi sen, että koulutus järjestettiin yhteisesti rikosseuraamusalan ja sosiaalitoimen työntekijöiden kesken. Verkostoituminen koettiin tärkeäksi ja yhteinen koulutus verkostoitumista helpottavaksi. Keräämästämme aineistosta voi päätellä, että vankiperhetyön koulutukselle on tarvetta niin rikosseuraamusalan kuin sosiaalitoimenkin työntekijöillä.</p> <p>Vankiperhetyön pilottikoulutuksen arviointia voidaan hyödyntää mietittäessä vankiperhetyön koulutuksen järjestämistä ja kehittämistä eri ammattiryhmille, jotka työssään kohtaavat vankeja tai heidän läheisiään.</p>		
Avainsanat		
Vankeus, perhetyö, vankiperhetyö		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Mirka Haili, Susanna Mikola		
Title		
Evaluation of Educational Need in Prison Family Work		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Spring 2010	35 + 5 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>In this work, we mean by the term prison family work the work being done in prison and civilian life with families in which one parent is in prison or released from prison. The purpose of our final project was to evaluate educational need in family work in prison. The Probation Foundation Finland organized a pilot training of family work in prison in autumn 2009. The training aims to increase the workers' awareness, understanding and cooperative skills with the family. The training was aimed at criminal penalties sector workers, social service and child protection teams. The training was a part of The Probation Foundation Finland's development project Sound Family.</p> <p>Our final project was qualitative and the material consisted of a preliminary survey, a mid-term survey, a group interview on the last day of the training and a post-training survey. Surveys were sent by email to all the 20 participants of the training. By surveys and interviews we gathered the thoughts of the participants concerning the necessity of the training, as well as the hopes and expectations in relation to the education.</p> <p>The main result of our work was that the participants, who work more with the family than the prisoner, experienced to get useful information about custody. The participants working in prison said that the importance of family work became clear for them during the training. The participants also felt it very important that the training was organized jointly by the criminal sanction and social service sector workers. Networking was considered important, and a joint training facilitated the networking.</p> <p>The evaluation of the pilot training of family work in prison can be of use when considering the organisation and development of training for various professional groups that encounter prisoners and their relations.</p>		
Keywords		
imprisonment, family work, prison family work		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	VANKIPERHETYÖN PILOTTIKOULUTUKSEN TAUSTAT	2
2.1	Kriminaalihuollon tukisäätiö	2
2.2	Ehjä Perhe -projekti	3
2.3	Vankiperhetyön pilottikoulutus	5
3	KESKEISET KÄSITTEET	10
3.1	Vankeus	10
3.2	Perhetyö	12
3.3	Vankiperhetyö	13
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
4.1	Alkukysely	18
4.2	Puolivälin kysely	19
4.3	Ryhmähaastattelu koulutuksen päättyessä	22
4.4	Jälkikysely	26
4.5	Päiväkohtaiset palautteet	27
4.6	Suunnitteluryhmä	30
4.7	Tutkimuksen luotettavuus	31
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	32
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Ehjä Perhe – Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama nelivuotinen vankiperhetyön kehittämisshanke, jonka ajankohta on 1.1.2007–31.12.2010. Hanketta koordinoi Kriminaalihuollon tukisäätiö. Hankkeen päämääränä on rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan kuntoutusmalli vankilassa olevalle vangille sekä hänen vapaudessa olevalle perheelleen.

Suurimmassa osassa vankiloita työ kohdistuu vankiin yksilönä huomioimatta hänen siviilissä olevan perheen tuen tarvetta. Perheen auttaminen tukee uusintarikollisuuden ehkäisyä ja tässä työssä vankilan ja siviilin yhteistyö on ratkaisevassa ja tärkeässä roolissa niin vankeusaikana kuin vapautumisen kynnyksellä. (Sassi - Huhtimo 2006:3.)

Ehjä Perhe – kehittämisprojekti järjesti projektin tavoitteisiin liittyvän vankiperhetyön pilottikoulutuksen syksyllä 2009. Kriminaalihuollon tukisäätiö haki keväällä 2009 koulutukselle arvioijaa Metropolia Ammattikorkeakoulusta ja me lupauduimme suorittamaan projektin arvioinnin opinnäytetyönämme. Arviointityö koostuu koulutuksen ennakkokyselystä, puolivälin kyselystä, koulutuksen päättymisen jälkeisestä ryhmähaastattelusta sekä kaksi kuukautta koulutuksen päättymisestä toteutetusta jälkikyselystä. Koulutus on pilottikoulutus, joten tarkoituksena on selvittää koulutuksen osallistujia haastatteleamalla, onko koulutukselle todellista tarvetta ja kannattaako koulutusta alkaa kehittämään eteenpäin.

Koulutuksen tavoitteena on parantaa työntekijöiden valmiuksia kohdata ja tukea vankeustuomion eri vaiheissa perheitä huomioiden sekä aikuisten että lasten erityiset tarpeet perheen tilanteeseen liittyen. Lisäksi tavoitteena on lisätä työntekijöille perheen ympärillä olevaan sekä ammatilliseen, että muuhun verkostoon liittyvää tietoisuutta, ymmärrystä ja yhteistyökykyä.

Vankiperhetyön koulutukseen osallistuu niin rikosseuraamusalan kuin sosiaaliviraston työntekijöitä. Vankilan ja siviilin yhteistyötä auttaa se, että työntekijät käyvät yhteisen koulutuksen, jossa he voivat keskustella eri mahdollisuuksista, miten he voivat yhdessä toteuttaa vankiperhetyötä. Eri toimijoilla ei ole näkemystä siitä, mitä muut tekevät

vankiperheiden kanssa. Tietoisuus toisten ammattilaisten osaamisesta ja resursseista lisää mahdollisuuksia ottaa huomioon muut toimijat suunniteltaessa omaa työtä. Vankilan ja siviilin toimiessa yhteistyössä vankiperheille voidaan tarjota mahdollisimman hyvää palvelua ottaen huomioon perheiden erityistarpeet.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Työn tarkoitus on arvioida vankiperhetyön koulutuksen tarvetta. Kriminaalihuollon tukisäätiö voi käyttää tätä opinnäytetyötä pohtiessaan vankiperhetyön koulutuksen tarpeellisuutta ja jatkoa.

2 VANKIPERHETYÖN PILOTTIKOULUTUKSEN TAUSTAT

Vankiperhetyön pilottikoulutus liittyy Kriminaalihuollon tukisäätiön koordinoimaan Ehjä perhe - Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojektiin.

2.1 Kriminaalihuollon tukisäätiö

Kriminaalihuollon tukisäätiö on rangaistuksesta vapautuvien selviytymistä ja elämänhallintaa edistävä valtakunnallinen asiantuntija- ja palveluntuottajajärjestö. Kriminaalihuollon tukisäätiön tarkoituksena on tukea kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä sekä vaikuttaa toimintaan, jolla vähennetään uusintarikollisuutta ja sen haittoja. Säätiö toteuttaa tarkoitustaan toimimalla kriminaalihuollon tutkimus-, kehittämis- ja koulutustehtävissä, kriminaalipoliittisena vaikuttajana sekä kohderyhmiensä etujen ajajana, vapaaehtoistyön edistäjänä ja osaltaan tarpeenmukaisten palvelujen turvaajana. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2009.)

Kriminaalihuollon asiakkaita ovat vangit, vankiloista vapautuvat ja heidän omaisensa. Kriminaalihuollon tukisäätiön tarkoituksena on tukea kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä, vaikuttaa uusintarikollisuutta ja sen haittoja vähentävään toimintaan sekä edistää tarkoituksensa mukaisten palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä. Tehtävänsä säätiö toteuttaa sekä omilla toimenpiteillään, että avustamalla kyseistä toimintaa toteuttavia viranomaisia ja järjestöjä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2009.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön tarjoamia palveluita ovat säätiön asumisyhteisöt ja tukiasunnot, jotka on tarkoitettu vankilasta vapautuneille kuntoutukseen sekä päihitteettömyyteen sitoutuneille pääkaupunkiseudulla asuville henkilöille. Lisäksi säätiö suorittaa vankiloissa ostopalveluna tehtävää asiakastyötä. Tukisäätiön palveluihin kuuluu myös rikostaustaisille ja heidän läheisilleen suunnattu Internetportaali ”Portti vapauteen”, joka sisältää monenlaista tukea ja tietoa erityisesti vapautuneille vangeille ja vankien omaisille. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2009.)

2.2 Ehjä Perhe -projekti

Ehjä Perhe – Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama nelivuotinen vankiperhetyön kehittämishanke, jonka ajankohta on 1.1.2007–31.12.2010. Hanketta koordinoi Kriminaalihuollon tukisäätiö. (Raha-automaattiyhdistys 2006.) Hankkeen päämääränä on rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan kuntoutusmalli vankilassa olevalle vangille sekä hänen vapaudessa olevalle perheelleen. Ehjä Perhe – projektin tavoitteena on luoda teemoitettu vankiperheiden vertaisryhmätoimintamalli, joka edistää vankeusrangaistusta suorittavan henkilön kykyä sopeutua takaisin perhe-elämään sekä siviiliin vapautumisen jälkeen. Tämän lisäksi tavoitteena on tarjota vapaudessa olevalle puolisolle ja lapsille välineitä työstää vankeusrangaistuksen perheelle tuomia haasteita sekä edistää perheen kykyä sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2007.)

Suomessa vankien perheiden ja erityisesti vapaudessa olevien perheenjäsenten ammattitaitoista sekä laadullisesti kehittyntä kurssi- ja ryhmätoimintaa on olemassa hyvin vähän. Lasten vertaisryhmätoiminta tälle kohderyhmälle puuttuu kokonaan. Vankilassa toteutettava kurssitoiminta kaipaa kiinteämpää yhteistyötä siviilissä tehtävään perhetyöhön sekä selkeämpää sidosta vapautumisen jälkeiseen aikaan. (Raha-automaattiyhdistys 2006.)

Vankeus aiheuttaa suuria muutoksia vangin ja koko perheen sosiaaliseen tilanteeseen. Vangin mahdollisuus viettää tavallista perhe-elämää päättyy vankilaan joutumisen vuoksi. Usein vankilaan joutuminen aiheuttaa vangille ja hänen perheelleen merkittäviä sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Toisaalta toisen vanhemman vankilaan joutuminen

voi tuoda perheelle hengähdystaukoa esimerkiksi perheissä, joissa on ilmennyt väkivaltaa ja päihteiden käyttöä. (Raha-automaattiyhdistys 2006.)

Toimiva perhe on vangille voimavara. Se antaa parhaimmillaan motivaatiota vankeusrangaistuksen suorittamiseen ja vapauden koittaessa halua rikoksettomaan elämään. Ehjä perhe -kehittämishankkeissa luodaan vankiperheiden vertaisryhmätoimintamalli, joka edistää vankeusrangaistusta suorittavan henkilön kykyä sopeutua takaisin perhe-elämään sekä siviiliin vapautumisen jälkeen. Lisäksi tavoitteena on tarjota vapaudessa olevalle puolisolle ja lapsille välineitä työstää vankeusrangaistuksen perheelle tuomaa problematiikkaa sekä edistää perheen kykyä sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen tarjoamalla heille vertaistukea hyödyntävää teemoitettua vertaisryhmätoimintaa. (Raha-automaattiyhdistys 2006.)

Ehjä Perhe – kehittämishankkeen aikana on pyritty myös huomioimaan lapsen asemaa perheessä toisen vanhemman ollessa vankilassa. Kriminaalihuollon tukisäätiön toteuttaman perhetyön myötä on ilmennyt, että lapsi jää helposti huomiotta tai taustalle tehtäessä työtä perheen kanssa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2007.) Ehjä Perhe – hankkeen päämääränä on rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva kuntoutusmalli, jolloin kokonaisvaltaisessa perhetyössä kiinnitetään huomiota myös lapsen mielipiteeseen. Lapsikeskeinen malli asettaa lapsen huomion keskipisteeksi, jolla voidaan tarkoittaa lapsen omaa käsitystä tilanteestaan eli lapsen subjektiivista mielipidettä. Jos taas lapsen keskipisteeksi asettamisella tarkoitetaan lapsen tilanteen näkemistä aikuisen eli lapsen vanhempien ja muun ulkopuolisen aikuisen silmin lapsen objektiivisen edun määrittämiseksi, lähestymistapa voidaan määrittellä lapsilähtöiseksi malliksi. Lapsikeskeisessä sovelluksessa lapset nähdään konkreettisina toimijoina, jolloin he tulevat näkyviksi ja kuuluviksi osallistujiksi sen sijaan, että vanhemmuussuhteet olisivat pääosassa. Lasten erillinen yksilöllisyys siis tunnustetaan ja heitä tarkastellaan vanhempien rinnalla yksilöinä. (Auvinen 2006:124.) Kuntoutusmallin rakentamisen lisäksi projektin tavoitteena on suunnitella yhteistyössä eri tahojen kanssa perhetyön koulutuspaketti rikosseuraamusalan, sosiaalitoimen, lastensuojelun, järjestöjen ja muiden tahojen työntekijöille. (Raha-automaattiyhdistys 2006.)

Ehjä Perhe – projektissa työskentelee Kriminaalihuollon tukisäätiön projektikoordinaattori. Hänen työnsä tukena ovat säännölliset palaverit lähiesimiehen ja

toiminnanjohtajan kanssa. Työn etenemistä seuraa suunnittelu- ja ohjausryhmä, joka tuottaa asiantuntemusta, arvioi työn etenemistä ja avustaa verkostoitumistehtävissä taustaorganisaatioidensa kautta. Ehjä Perhe hankkeen ja koulutuksen asioita käsiteltiin koko hankkeen ajan suunnitteluryhmän kokoontumisissa, joissa keskusteltiin hankkeen etenemisestä ja juurruttamisesta. Suunnitteluryhmään kuului Kriminaalihuollon tukisäätiön kehittämisspäällikkö, projektikoordinaattori sekä projektityöntekijä, Rikosseuraamuslaitoksen koulutuspäällikkö ja erityisasiantuntijoita sekä Sisälähetysseuran oppilaitoksen kouluttaja. Suunnitteluryhmä kokoontui hankkeen aikana puolivuositain ja me opinnäytetyön tekijät olimme mukana yhdessä suunnittelupalaverissa. Lisäksi vankiperhetyön koulutuskokonaisuudessa Kriminaalihuollon tukisäätiön projektikoordinaattorin työparina oli sisälähetysseuran oppilaitoksen kouluttaja. Yhteistyötä hankkeen aikana tehtiin myös Helsingin sosiaaliviraston sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kanssa. Lisäksi työn tukena Ehjä perhe – projektissa on pyritty hyödyntämään oppilaitosyhteistyötä.

Hankkeen asiakaskohderyhmä muodostuu Etelä-Suomen vankilan alueella rangaistustaan suorittavista pääkaupunkiseudulle vapautuvista perheellisistä vangeista, heidän läheisistään ja omaisistaan. Asiakaskohderyhmän ohella kohderyhmäksi on vankiperhetyön pilottikoulutukselle määritelty Etelä-Suomen alueen vankiloiden ja kriminaalihuoltolaitoksen perhetyötä tekevä henkilökunta, pääkaupunkiseudun perhekeskus- ja aikuissosiaalipuoli sekä pääkaupunkiseudulla perhetyötä tekevä muu julkinen sektori ja järjestötoimijat. (Raha-automaattiyhdistys 2006.)

2.3 Vankiperhetyön pilottikoulutus

Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe – kehittämisprojekti järjesti projektin tavoitteisiin liittyvän vankiperhetyön pilottikoulutuksen syksyllä 2009. Osallistujille lähetetyssä kirjeessä (Liite 1) hankkeen kokonaispäämääräksi on kerrottu rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan kuntoutusmalli vankilassa olevalle vangille sekä hänen vapaudessa olevalle perheelleen. Vangin ja hänen perheensä tukemiseksi Ehjä Perhe – kehittämisprojekti järjesti aiheesta pilottikoulutuksen rikosseuraamusalan ja sosiaaliviraston työntekijöille. Pilottikoulutus on suunniteltu yhdessä Tyynelän Kehittämiskeskuksen kanssa. Yhteistyössä mukana olivat myös Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ja Helsingin sosiaalivirasto. Pilottikoulutuksen tavoitteena oli parantaa

työntekijöiden valmiuksia kohdata ja tukea vankeustuomion eri vaiheissa perheitä huomioiden sekä aikuisten että lasten erityiset tarpeet perheen tilanteeseen liittyen. Oletuksena koulutuksen järjestäjillä oli, että rikosseuraamusalan ja sosiaaliviraston työntekijät tarvitsevat lisää koulutusta ja osaamista sekä ammatillisen verkostotyön tekemisestä, että lapsen huomioimisesta ja näkyväksi tulemisesta perheitä tavattaessa. Koulutuksen järjestäjillä oli oletus, että sosiaaliviraston henkilökunnalla on todennäköisesti enemmän koulutusta perhetyöhön liittyen, kuin rikosseuraamusalan henkilökunnalla. Toisaalta rikosseuraamusalan työntekijät taas ovat paremmin tietoisia esimerkiksi rangaistusajan etenemisestä suunnitelmiseen, kuin sosiaaliviraston henkilökunta. Tämän ennako-oletuksen vuoksi järjestäjät näkivät sosiaaliviraston ja rikosseuraamusalan yhteisen kouluttamisen suurena haasteena. Koulutussuunnittelun taustalla oli aiemmin Kriminaalihuollon tukisäätiön rikosseuraamusalan henkilöstölle tehdyn kyselyn tulokset ja tarpeen ilmeneminen koulutukselle. Lisäksi koulutuksen kehittämisen taustalla oli koulutuksen järjestäjien kokemus verkostoista, joiden kanssa he tekivät yhteistyötä toimiessaan käytännön työssä vankiperheiden kanssa. (Kirjallinen tiedote.)

Valmiuksien parantamisen lisäksi tavoitteena on lisätä työntekijöille perheen ympärillä olevaan sekä ammatilliseen, että muuhun verkostoon liittyvää tietoisuutta, ymmärrystä ja yhteistyökykyä koulutuksen aikana käsiteltyjen eri aiheiden avulla. Koulutuksessa pyritään yhtenäistämään perhetyön toteuttamisen tapoja ja keinoja eri ammattilaisten kesken. Moniammatillisessa työssä yhteistyökumppaneilla saattaa olla työn toteuttamisesta erilaisia odotuksia ja käsityksiä. Lisäksi hierarkiset rakenteet eri organisaatioiden välillä voivat hiertää yhteistyötä. (Auvinen 2006:85.)

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2005) on julkaissut sosiaalialan ammattilaisen eettisen ohjeistuksen. Sen mukaan sosiaalialan ammattilaisen työn eettisenä lähtökohtana on puolustaa asiakkaiden oikeuksia ja pitää toiminnassaan huolta asiakkaan eduista. Toiminnassa tulee pyrkiä turvaamaan asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen. Ammattilaisen tulee selvittää asiakkaalle eri ratkaisuvaihtoehtojen edut, haitat ja seuraukset, jotta tämä voi tehdä omat ratkaisunsa. Asiakkaan osallisuus voi toteutua vain, jos hän saa riittävää ja oikeaa tietoa oikeuksistaan hänelle lain mukaan kuuluvista etuuksista sekä muista asiaan vaikuttavista seikoista. Vankiperhetyön koulutuksen avulla yksittäisen työntekijän

tietoisuus lisääntyy ja hän kykenee monipuolisemmin ottamaan huomioon asiakkaan elämäntilanteen tuomat haasteet sekä ohjaamaan asiakasta. (Talentia 2005:14.)

Pyrkimyksenä on saada vankiperheen ympärillä työtä tekevää henkilöstöä näkemään muurin molemmiin puolin tehtävän perhetyön ennaltaehkäisevä ja kuntouttava merkitys. Tavoitteena on saada työntekijä- ja päättäjätahoja huomaamaan aiempaa selkeämmin vankiperheen lapsen hätä ja ymmärtää ennalta ehkäisevän työn merkitys muun muassa ylisukupolvien rikollisuuden siirtymisessä sekä havaita perheen ja vertaisryhmätoiminnan kuntouttava merkitys myös uusintarikollisuuden vähenemisen näkökulmasta. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2010.)

Sisäasiainministeriön laatiman sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaan (2008) ylisukupolvinen syrjäytyminen eli ongelmien periytyminen on Suomessa varsin uusi ja huolestuttava ilmiö. Ylisukupolvinen syrjäytyminen tarkoittaa vanhempien elämäntapojen ja asenteiden siirtymistä lapselle. Tällöin syrjäytyneiden vanhempien mahdollisuudet ja kyvyt auttaa lastaan ja havaita lapsen syrjäytymistä aiheuttavia ongelmia on vähäinen silloin, kun vanhempien oma asema on heikko. Esimerkiksi alkoholin käyttö lisää riskiä väkivallan käyttöön perheen sisällä ja lähisuhteissa. Joissakin tapauksissa, joissa esiintyy vanhempien välistä väkivaltaa, saattaa väkivalta kohdistua usein myös lapsiin. Lapsen riski ryhtyä itse väkivallan käyttäjäksi on suuri, jos hän joutuu väkivallan uhriksi tai näkee kotonaan väkivaltaa.

Koulutus koostui neljästä jaksosta, joilla jokaisella oli oma käsiteltävä teemansa. Ensimmäinen koulutusjakso käsitteli vankeuden vaiheita ja perheen merkitystä ja teemoina olivat vankeus ja perhe, sekä vangin, läheisen ja lapsen kohtaaminen. Vankeus aiheuttaa suuria muutoksia vangin ja koko perheen sosiaaliseen tilanteeseen. Vankilassaolo tuo mukanaan eristyneisyyden ja yksinäisyyden sekä voi osaltaan pahentaa syrjäytyneisyyttä. Vankilan resurssit tehdä perhetyötä ovat melko vähäiset ja näin ollen siviilissä oleva muu perhe jää usein hieman taustalle. (Sassi – Huhtimo 2006: 27.)

Toisella koulutusjaksolla aiheina olivat päihteet, perhe ja väkivalta ja teemoina väkivallan merkitys parisuhteessa, päihteiden merkitys perhesysteemissä, toipuminen perheenä ja kuntoutusmahdollisuudet vankilassa. Rikoksenteelijät ovat useiden tutkimusten mukaan kokeneet lapsuudessaan tavallista enemmän laiminlyöntiä sekä

seksuaalista, psykologista ja fyysistä väkivaltaa. Lapsiin kohdistuva väkivalta sekä puolisoväkivalta ovat todennäköisempää silloin, kun vanhemmat ovat kokeneet omassa lapsuudessaan väkivaltaa. Naisilla, jotka ovat itse joutuneet lapsena vanhempinsa väkivallan uhriksi, parisuhteessa esiintyvä väkivalta saattaa lisätä omien lasten pahoinpitelyn riskiä. (Paavilainen 1999: 104.)

Rikollisuuden ja päihteiden yhteys on tiivis ja sen ilmentymät ovat moninaiset. Merkittävä osa järjestäytyneitä rikollisuutta on huumausainerikollisuutta. Rikolliskulttuurissa päihteet, erityisesti huumausaineet, ovat väline sekä rahaan että valtaan. Valtaosa vangeista on vähintään päihteiden ongelmakäyttäjiä, osa vaikeasti päihderiippuvaisia. Alkoholi on vankien eniten käyttämä ja suurimmat ongelmat aiheuttava päihde. Sekakäyttö on entistä tavanomaisempaa. Ensisijaisia keinoja päihteisiin liittyvän rikollisuuden ehkäisyssä ovat yleinen yhteiskuntapolitiikka, toteutettu päihdepolitiikka, sosiaali- ja terveydenhuolto, lähiyhteisöjen ja perheiden tukeminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. (Mäki 2002: 239–240.)

Kolmannella jaksolla aiheena olivat vankeus ja lapsuus, käsitteinä ehjä perhe ja vastuullinen, riittävä vanhemmuus, vankeus lapsen näkökulmasta ja perhetyö vankilan arjessa. Vanhemmuuden tukeminen on keskeisellä sijalla vankilan perhetyössä (Sassi – Huhtimo 2005: 28). Hyvästä vanhemmuudesta on monia valmiita määritelmiä. Vanhempana on luotava oman vanhemmuuden määritelmä itse, jotta voi elää onnellisena ja hyvinvoivana. Kahta samanlaista vanhempaa ei ole. Kun vanhemmuudella on tärkeä asema ihmisen elämässä, voi riittävän hyvää vanhemmuutta toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhemmuuteen kuuluvat kivuliaat kasvutilanteet ja raastavat ristiriidat. Riittävän hyvä vanhemmuus on haasteellista, mutta ei mahdotonta. On tärkeää, että perheessä on riittävästi aikuisen läsnäoloa ja turvaa. Syyllisyys ja riittämättömyys ovat olennainen osa riittävän hyvää vanhemmuutta. (Juvakka 2005: 28.)

Lapsi on voinut joutua kärsimään jo ennen vanhemman vankilaan joutumista perheen erilaisista ristiriidoista, esimerkiksi vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmista tai erosta. Vanhemman rikoksesta epäilyyn, oikeudenkäyntiprosessiin ja vankilaan joutumiseen saattaa liittyä lasten kannalta monenlaisia seurauksia. Lasten täytyy oppia hyväksymään vangitun vanhemman poissaolon todellisuus, vanhemman vankilassaolon

stigma sekä joissakin tapauksissa jopa vaihtoehtoinen tukijärjestely omaa huoltoa koskien, kuten esimerkiksi isovanhemmat tai sijaishuolto. (Sassi – Huhtimo 2002: 34.)

Perhetyö on määritelty vankilassa siten, että siihen osallistuu koko henkilökunta, jonka työ tavalla tai toisella kohdistuu vangin omaisiin. Vankilan työntekijöillä ei ole käytännössä resursseja tukea kokonaisvaltaisesti perhettä, vaan tuen on tultava siviilistä sosiaalitoimelta tai muilta tahoilta. (Sassi – Huhtimo 2002: 23.)

Viimeisellä koulutusjaksolla aiheena olivat verkostotyö ja sen mahdollisuudet, verkostotyö eri organisaatioiden kanssa sekä vertaisryhmätoiminta. Vangin asioita hoidetaan yksilönä suurimmassa osassa vankiloita kykenemättä käytännössä huomioimaan hänen siviilissä olevan perheensä tuen tarvetta. Näin ollen siviilityöntekijä on tärkeässä roolissa kohdatessaan vankiperheitä. Vankilan ja siviilin välinen tiivis yhteistyö on ratkaisevaa tuettaessa vankiperhettä vankeusaikana ja vapautumisen kynnyksellä kohden toimivaa ja rikoksetonta elämää. (Sassi – Huhtimo 2002: 3.)

Koulutuksen kohderyhmänä olivat Rikosseuraamusalan työntekijät, Helsingin sosiaaliviraston lastensuojelu- ja varhaisen tuen tiimien sekä sosiaaliasemien työntekijät. Osallistujia oli Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen alueelta yhteensä 20 henkilöä. Koulutuksen järjestäjätahot päättivät järjestää yhteisen koulutuksen rikosseuraamusalan ja sosiaaliviraston henkilökunnalle siksi, koska koulutuksen tarve oli tullut esille vuosien aikana useissa eri tilaisuuksissa. Esiin oli tullut myös lapsen huomiotta jääminen ja ammattilaisten verkostotyön osaamisen tarve. Lisäksi perhetyötä tehtäessä sekä vankilassa että sen ulkopuolella oli ilmennyt jatkuvaa tarvetta jakaa koulutuksellista tietoa näille verkostoille, jotka tekevät työtä vankiperheen kanssa. (Kirjallinen tiedote.)

Koulutusmenetelminä käytettiin luentoja ja pienryhmätyöskentelyä. Viisipäiväinen koulutus järjestettiin Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa Tikkurilassa ajoittuen syyskuusta joulukuuhun 2009. Koulutusprosessi koostui neljästä eri jaksosta ja koulutuksen tarkoituksena oli teoriaopetuksen lisäksi lähentää verkostoja työnohjauksellisin menetelmin.

Koulutuksen aikana yhteensä kolme osallistujaa keskeytti koulutuksen. Eräs osallistuja joutui jäämään pitkälle sairauslomalle, jonka vuoksi hän joutui jättämään koulutuksen kesken. Kaksi muuta eivät kommentoineet koulutuksen keskeyttämiseen johtaneita syitä.

3 KESKEISET KÄSITTEET

Vankiperhetyöstä tietoa on hyvin vähän, joten lähdimme etsimään tietoa erikseen vankeudesta ja perhetyöstä ja sitä kautta luomaan ymmärrystä siitä, mitä erityispiirteitä perhetyöllä on vankilassa. Jotta voimme arvioida vankiperhetyön koulutuksen tarvetta, tulee meidän ymmärtää vankiperhetyön perusteita. Halusimme selvittää mitä vankeus pitää sisällään, millaisia tehtäviä vankeudella ajatellaan olevan sekä millaisia seurauksia vankeudella on yksilölle. Nämä asiat luovat perhetyölle niitä erityispiirteitä mitä vankiperhetyössä on. Vankiperhetyön koulutukseen osallistui lastensuojelun työntekijöitä. Oletuksena oli, että heillä on tietoa perhetyöstä. Selvitimme opinnäytetyötämme varten mitä perhetyön käsitteellä yleensä tarkoitetaan. Näin luomme ymmärrystä siitä, miten vankiperhetyö eroaa muusta perhetyöstä.

3.1 Vankeus

Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä estämään. (Vankeuslaki 3§.)

Vankilan ajatellaan täyttävän erilaisia tehtäviä. Ehkä klassisin on ajatus, jonka mukaan vankila rangaistusmuotona pyrkii vaikuttamaan ennaltaehkäisevästi rikollisuuteen. Rankaisemisen yleisestävä vaikutus voi toimia ajatuksellisesti kahdella tavalla:

välittömänä yleisestäävyytenä, mikä merkitsee vankeuden pelotusvaikutusta tai välillisenä yleisestäävyytenä, missä rankaisun tavoitteena on luoda pitkällä tähtäimellä yleistä moraalialuetta tiettyjen tekojen hylättävyydestä. Vankilan tehtäväksi voidaan asettaa myös rikoksenteekijöiden eristäminen. Tehtävästä käytetään usein vieraskielistä nimitystä inkapasaatio. Tämän tehtävän toteuttamisen ongelmiin on kriittisesti viitattu sillä tosiseikalla, että vankilaan joutuminen ei aina estä, tai edes vähennä henkilöiden rikollisen toiminnan jatkumista. (Laine 2002: 123.)

Vankeusrangaistuksen tehtävänä voidaan nähdä hyvin vanha ajatus vääryyden oikeudenmukaisesta sovittamisesta. Voidaan puhua myös yhteiskunnallisesta kostosta. Tehtäväksi voidaan myös asettaa rikoksenteekijöiden kuntouttamisen. Kuntoutusajatus voidaan määritellä lyhyesti siten, että sillä tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla vankeuden aikana yksittäiseen rikoksenteekijään pyritään vaikuttamaan niin, että ne vähentäisivät hänen taipumustaan syyllistyä uusiin rikoksiin vapauduttuaan ja lisäävät hänen mahdollisuuksiaan elää yhteiskunnan hyödyllisenä kansalaisena. (Laine 2002: 123–124.)

Vankeuden tarkoituksena ei ole aiheuttaa tuomitulle vapauden menetyksen tai rajoittamisen lisäksi muita kielteisiä seuraamuksia. Laitosolojen normaalisuus on pääsääntö, johon on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan. Toimintakyvyn säilyttämiseksi ja haittojen vähentämiseksi vangilla on mahdollisuus saada sielunhoitoa, sosiaalista kuntoutusta sekä psykologista neuvontaa, tukea ja hoitoa. (Myhberg 2007: 15–17.)

Vankeudesta saattaa olla seurauksena selviytymisen paradoksi: tuomiosta selviydytään kunnialla omaksumalla vangin rooli ja identiteetti, mutta vapautumisen koittaessa edessä saattaa olla ”epätodellisen” maailman kääntöpuoli, sillä selviytyminen vapaudessa edellyttää aivan erilaisia keinoja kuin vankilassa selviytyminen. Vangin roolin ja identiteetin oppinut ajautuukin helposti tekemään uudelleen rikoksia ja löytää itsensä toistuvasti vankilasta. (Timonen 2009.)

Vangin mahdollisuudet olla yhteydessä vankilan ulkopuolelle ovat kirjeenvaihto, puhelinyhteydet, tapaamiset vankilassa, poistumisluvut sekä saatetut lomat. Kirjeiden tarkastamisesta on erikseen säädetty ja sen mukaisesti osa kirjeistä voidaan avata ja sisältö tarkastaa. Vanki laittaa lähtevät kirjeet avonaisina vankilan sisäisiin

postilaatikoihin, ne suljetaan kontrollin jälkeen ja postitetaan. Lähteissä kirjeissä ei näy merkintää että ne tulevat vankilasta. (Richter 2002: 92–93.)

Puhelinyhteydet ovat suljetuissa laitoksissa siten ohjeistettuja, että soittomahdollisuus on vain määrättyinä aikoina päivästä ja puhe aika on rajallinen, vain asianajajan kanssa käytävää keskustelua ei ajallisesti rajoiteta. Puhelun kuunteleminen edellyttää erityistä aihetta epäillä väärinkäytöksiä, ja kuuntelemisesta on aina ilmoitettava molemmille osapuolille. Avolaitoksissa vanki voi käyttää puhelinta vapaasti varojensa sallimissa puitteissa. (Richter 2002: 93.)

Jokaisessa vankilassa on tilaisuus ystävien ja omaisten tapaamiseen vankilan ilmoittamina aikoina. Suljetuissa vankiloissa tapaamisia järjestetään valvotusti, erityisen valvotuissa olosuhteissa tai valvomatta. Perhetapaamisia järjestetään valvomatta. Vanki voidaan tarkastaa tapaamisen jälkeen. Perhetapaaminen voi käsittää omien sisarusten, vanhempien, lasten tai puolison valvomattoman tapaamisen erillisessä tilassa. Kyseistä tapaamista anotaan aina erikseen. Vanki joutuu vaihtamaan vaatteensa ennen ja jälkeen tapaamisen. Perhetapaaminen voi kestää muutamasta tunnista viikonloppuun. (Richter 2002: 93.)

3.2 Perhetyö

Perhetyö on käsitteenä ja ammattikäytäntönä suhteellisen uusi. Sen täsmällinen määrittely on vaikeaa. Perhetyössä on monia tahoja, monenlaisissa tehtävissä ja eri sektoreilla, erilaisin tavoittein. Perhetyön kontekstina voi olla esimerkiksi kotipalvelu, perhekoti, perheterapia tai laitoshuolto. Perhetyön käytännöt, käytettävät käsitteet sekä työntekijöiden nimikkeet ja koulutustaustat ovat moninaisia. Puhe perhetyöstä on usein yleisluontoista. Termillä voidaan tarkoittaa eri yhteyksissä eri asiaa. (Myllärniemi 2007.)

Perhetyön toiminnan keskiössä ovat lapset ja vanhemmat eli konkreettiset toimijat, jotka muodostavat käytännössä perheen ja perhetyön kohteen. Perheen kokoonpano ja merkitykset määritellään eri yhteyksissä eri tavoin. Vanhemmuuden tukeminen määritellään perhetyön yleiseksi tavoitteeksi. Toiminnan kohteena on usein lapsen ja vanhemman suhde eli perhedynamiikka; miten perhe toimii arjessa, roolit perheessä, arjen sujuminen ja arjessa jaksaminen. Yleisellä tasolla vanhemmuuden tukemisen

tavoitteena on riittävän vahva vanhemmuus, jossa lapsen tarpeisiin vastataan riittävällä tavalla. (Myllärniemi 2007.)

Sosiaalialan ammatillistumiskehityksestä on seurannut se, että perheille tarjottava konkreettinen apu esimerkiksi kodin askareissa tai lapsen hoidossa ovat vähenemässä perhetyössä. Perhetyön asiakasperheet ovat tavallisimmin lastensuojelun asiakasperheitä, jotka tarvitsevat ohjausta ja neuvontaa, intensiivistä tukea arjessa pärjäämiseen sekä usein pitkäaikaista tukea ja kuntoutusta. (Myllärniemi 2007.)

Perhetyön perheissä on usein lastensuojelullisia riskitekijöitä, kuten vanhemman masennusta tai päihdeongelma. Perhetyön tulee olla tavoitteellista ja suunnitelmallista. Perhetyötä ei voida aloittaa vastoin perheen tahtoa, mutta perhettä voidaan kuitenkin lastensuojelullisin perustein motivoida ja jopa velvoittaa vastaanottamaan perhetyötä. (Myllärniemi 2007.)

3.3 Vankiperhetyö

Viime vuosikymmeninä perhetyön käsite on vakiintunut lastensuojeluun (Myllärniemi 2007). Vankiperhetyössä kuitenkin korostuu myös vankeuden täytäntöönpanon tavoite. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana (Vankeuslaki 2§).

Vankeus aiheuttaa suuria muutoksia vangin ja koko perheen sosiaaliseen tilanteeseen. Usein vankilaan joutuminen aiheuttaa vangille ja hänen perheelleen merkittäviä taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia. Ero puolisosta vankeustuomion aikana saattaa myös lujittaa suhdetta. Vankeus on perheelle usein kriisi ja lapset saattavat oireilla moneen tapaa. Asia saatetaan kokea hävettäväksi. Vangittujen vanhempien lapsilla on korkeampi riski erilaisiin käytöshäiriöihin ja sosiaalisiin ongelmiin. Täten huolena on vankeuden siirtyminen seuraavaan sukupolveen. Jonkin elämäntavan arveluttavuus, häpeällisyys tai sosiaalinen stigma tuottaa lapselle enemmän pahoinvointia kuin moninaiset järjestelyt. Osa vankien perheistä eristäytyy uskaltamatta tai osaamatta puhua tilanteesta ulkopuolisille ja hakea apua. Vankiperhetyö vaatii työntekijältä uskallusta tehdä työtä koko persoonalla sekä hyvin laaja-alaista osaamista. (Sassi – Huhtimo 2006: 27–32; Nätkin 2003: 38; Enroos 2008: 38.)

Toimiva perhe on vangille voimavara. Viikonlopputapaamiset ja perhetapaamiset voivat olla raskaita, sillä vankila ympäristönä aiheuttaa tiettyjä lisäjännitteitä ja tapaamisten välit saattavat olla hyvinkin pitkiä. Vankeutta suorittava puoliso voi olla mustasukkainen sovittujen tapaamisten ja puheluiden peruuntuessa, joka aiheuttaa lisäjännitteitä puolisoitten välille. Vankilan resurssit tehdä perhetyötä ovat melko vähäiset ja näin ollen siviilissä oleva muu perhe jää usein hieman taustalle. (Sassi – Huhtimo 2006: 27.)

Perheessä saattaa olla paljon ongelmia muun muassa lähisuhdeväkivaltaa ja päihteiden väärinkäyttöä sekä erilaisia muita riippuvuuden ongelmia, jotka heijastuvat myös lapsiin. Lapsi voi joutua osalliseksi asioista, joilta häntä tulisi suojella. Osa vangeista ei halua kertoa lapselleen olevansa vankilassa. Usein perheen taloudellinen tilanne huononee toisen tulojen puuttuessa perheestä. Sosiaalitoimissa on hyvin eri käytäntöjä kunnista riippuen, kuinka perheelle korvataan esimerkiksi perhetapaamiseen tai perheleirille tulosta koituvia kustannuksia. Myös tuomiosta johtuvat taloudelliset korvaukset rasittavat perhettä ja vaikuttavat perheen tulevaisuuden suunnitteluun. (Sassi – Huhtimo 2006: 27-28.)

Perheiden tukea voitaisiin parantaa tiiviimmällä yhteistyöllä vankila- ja siviiliviranomaisten kanssa. Perhetyö vankilassa pitää sisällään monia eri kokonaisuuksia. Tässä keskeisellä sijalla ovat muun muassa vanhemmuuden ja perheen tukeminen sekä perhettä tukevien kuntoutuksellisten perheleirien lisääminen. (Sassi – Huhtimo 2006: 28.)

Vankila-aikana perhetyö voi sisältää monenlaista perheitä tukevaa toimintaa. Perhetyöllä tuetaan vangin lasten ja perheen sosiaalisten, psyykkisten ja taloudellisten asioiden hoitoa sekä perhesuhteita. Vankilaan menevän perhesuhteiden tukeminen on toivottavaa aloittaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja jatkaa sitä vankilassa sekä vapautumisen jälkeen yhteistyössä yhteiskunnan tarvittavien toimijoiden kanssa. Käytännön tuki vapautuvan perheellisen vangin kohdalla liittyy vapautumissuunnitelman laatimiseen. Lisäksi keskustellaan vangin ja mahdollisuuksien mukaan myös perheen kanssa sekä ohjataan ja motivoidaan vankia sekä tarvittaessa koko perhettä jatkohoitoon siirtymisessä. Verkostotyö on tärkeällä sijalla lapsen tukemisessa. Vanhemman vankeus voi olla lapsen näkökulmasta verrattavissa jopa

vanhempien eroon. Joskus tällaisissa tilanteissa perhe voi tarvita tuekseen esimerkiksi perheneuvolaa tai lastensuojelua. Yhteydenpidolla vanhempaan on lapselle tärkeä merkitys oman identiteetin kannalta. Tapaamisten avulla voidaan tukea lasten kehitystä. Tapaamisissa tulee ottaa aina huomioon lapsen etu. (Sassi – Huhtimo 2006: 22–35.)

Vangillekin kuuluvaa lapsen kasvatustehtävää voidaan tukea lisäämällä vanhemmuuden taitoja vankila-aikana. Ohjausta vanhemmuuden taidoille on mahdollista saada esimerkiksi perheleireiltä. Perheleiri on osa vankilassa tapahtuvaa laajempaa perhekuntoutusta. Joillekin osallistujille perheleiri saattaa olla ensimmäinen mahdollisuus tavata perhe pidempiaikaisesti yhdessä ja näin pysähtyä pohtimaan omaa perhetilannettaan ja toisille se taas on selvästi jatkotyöskentelyä jo alkaneelle perhetyölle. Perheleirin sisältö saattaa joissakin leirimalleissa olla enemmän yhdessäoloon ja vapaa-ajanviettoon painottuva, mutta tarjolla on myös leirimalleja, joissa sisältö on enemmän esimerkiksi vanhemmuuden ja parisuhteen hoitoon painottuva. Vankilat järjestävät omia leirejä mahdollisuuksien mukaan erilaisin teemoin muun muassa isä – lapsi leirejä ja parisuhdeleirejä. (Sassi – Huhtimo 2006: 25–29.)

Katariina Halonen (2009) selvitti opinnäytetyössään mitä vankilan perhetyö on haastatteleamalla sekä vankeja että vankilan työntekijöitä. Tutkimusaineistosta nousi esille viisi teemaa jotka vastasivat kysymykseen: mitä vankilan perhetyö on? Teemat olivat: identiteetin vahvistamista, verkostojen luomista, tukemista yhteyksien ja suhteiden ylläpitämisessä, ohjausta ja neuvontaa sekä vangin ja perheen tukemista. (Halonen 2009: 20.)

Yhteiskunnallisten rakenteiden muuttuessa ja jopa kadotessa, sekä toisaalta ihmisten arkielämän kontekstien moninaistuessa, ovat ihmisten pohdinnat siitä, ”keitä he ovat”, lisääntyneet. Olennaista nykyäskäytännön mukaan on se, että identiteetti ei ole annettu, vaan sitä on pohdittava tietoisesti ja monessa suhteessa se on tuotettava eri identiteettityön keinoin. Kun minuus muuttuu kohteeksi, eli sitä arvotetaan ja määritellään, puhutaan tällöin identiteetistä. Identiteetti tarkoittaa tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät ja määrittelevät itsensä suhteessa itseensä, sosiaaliseen ympäristöönsä sekä kulttuuriinsa. Kun ihmiset eivät oikein tiedä, keitä he ovat yksilöinä ja yhteisöinä, syntyy tarve tutkia identiteettiä. Ihmisen kyky tarkastella itseään muiden silmin on identiteetin rakentumisen keskeisin edellytys. (Saastamoinen 2006: 170–174.)

Yhteistyö vankeinhoidon ja sosiaaliviranomaisten välillä on välttämätöntä lasten ja perheen tilanteen parantamiseksi. Uusintarikollisuuteen ja asiakasperheiden syrjäytymiseen kyetään vaikuttamaan tekemällä räätälöityjä ja toimivia suunnitelmia sosiaali- ja terveydenhuollon ja muiden palveluiden kanssa. Tärkeällä sijalla tässä toiminnassa on asiakkaan oma motivaatio ottamaan vastuuta omasta elämästään, ollen keskeinen toimija suunnittelussa lähi- ja viranomaisverkostojen kanssa. (Sassi – Huhtimo 2006: 4.)

Erityisesti vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aikana perheyhteyden katkeamisen vaara on hyvin suuri. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä läheisiin ihmisiin ja viranomaisten tulee tukea tarvittaessa näitä pyrkimyksiä. Yhteydenpito perheeseen antaa uskoa tulevaisuuteen ja motiivia päästä pois rikoskierteestä. Yhteydenpidolla vanhempaan on lapselle tärkeä merkitys oman identiteetin kannalta. Tapaamisten avulla voidaan tukea lapsen kehitystä. Tapaamisissa tulee ottaa huomioon aina lapsen etu. (Sassi – Huhtimo 2006: 22.) Myös laki edellyttää suhteiden ylläpitämisen tukemista. Vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa (Vankeuslaki 6§).

Neuvonta voi sisältää tietojen antamista, asiakkaan kannustamista, tukemista, kuuntelemista sekä keskustelemista. Neuvonta eroaa ohjauksesta siinä, että henkilöllä on usein kysymys, johon hän odottaa asiantuntijalta selkeää vastausta. Ohjauksessa ohjattavan rooli on aktiivinen ja hän on osallisena ongelman määrittelyssä. Lähtökohtana ovat ohjattavan omat tavoitteet ongelmanratkaisussa. Ohjaustyön haasteena on saada ihmiset löytämään omat voimavaransa. Ohjaajalla ei ole oikeita ratkaisuja, vaan hän on mukana ohjausprosessissa kanssakulkijana. (Rahikka 2008: 62–63.)

Vankila-aikana perhetyö voi sisältää monenlaista perheitä tukevaa toimintaa. Perhetyöllä tuetaan vangin lasten ja perheen sosiaalisten, psyykkisten ja taloudellisten asioiden hoitoa sekä perhesuhteita. Vankilaan menevän perhesuhteiden tukeminen on toivottavaa aloittaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja jatkaa sitä vankilassa sekä vapautumisen jälkeen yhteistyössä yhteiskunnan tarvittavien toimijoiden kanssa. Perheiden tukea voitaisiin parantaa tiiviimmällä yhteistyöllä vankila- ja

siviiliviranomaisten kanssa. Vangillekin kuuluvaa lapsen kasvatustehtävää voidaan tukea lisäämällä vanhemmuuden taitoja vankila-aikana. (Sassi – Huhtimo 2006: 22–28.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Toteutimme tutkimuksen haastattelemalla vankiperhetyön pilottikoulutuksen osallistujia. Tarkoituksenamme oli selvittää, vastaako koulutus osallistujien tarpeita niiltä osin, mitä taitoja koulutuksen järjestäjät olivat halunneet koulutuksen avulla kehittää osallistujien ammattitaidossa. Oletuksena koulutuksen järjestäjillä koulutusta suunniteltaessa oli ollut, että rikosseuraamusalan ja sosiaaliviraston työntekijät tarvitsevat lisää koulutusta ja osaamista sekä ammatillisen verkostotyön tekemisestä, että lapsen huomioimisesta ja näkyväksi tulemisesta perheitä tavattaessa. Näihin osa-alueisiin pyrittiin koulutuksen aikana vaikuttamaan koulutuspäivien teemojen avulla. Lähetimme kyselyn sähköpostitse koulutuksen alussa ja puolesta välissä sekä kaksi kuukautta koulutuksen päättymisen jälkeen. Koulutuksen viimeisenä päivänä teimme ryhmähaastattelun. Lisäksi hyödynsimme koulutuksen järjestäjien keräämiä päiväkohtaisia palautteita.

Käytännön arviointi saattaa tuottaa yllättävän paljon aineistoa. Haastattelut ja kyselylomakkeet voivat tuottaa paljon tekstiä ja puhetta, josta osa on talletettu vaikka nauhoille. Arvioijan keräämät asiakirjat toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta kasvattavat sitä entisestään. Arvioijan tehtävänä on saada aineistosta jonkinlainen kokonaiskäsitelmä. Asioiden kehittyessä eri suuntiin joutuu osan aineistosta jättämään käyttämättä, vaikka sen kerääminen tuntui alun perin hyvältä ajatukselta. Laajemmassa merkityksessä aineisto voidaan jakaa kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen. Niiden käsittely on monilta osin hyvin erilaista, mutta perusajatus molemmissa on ensin tarkistaa ja koodata aineisto jollain tavalla. Sitten pyritään analysoimaan ja tulkitsemaan aineisto. (Robson 2001: 169.)

Keräämämme aineisto on kvalitatiivista, sanoin ilmaistua. Jouduimme karsimaan samaamme aineistoa, sillä aineistoa kertyi enemmän kuin opinnäytetyön laajuiseen työhön mahtuu. Keskityimme aineistoon, joka vastaa tutkimuskysymykseen onko vankiperhetyön koulutukselle tarvetta. Kyselylomakkeet ja haastattelukysymykset laadimme koulutuksen tavoitteiden pohjalta. Tavoitteena koulutukselle oli parantaa

työntekijöiden valmiuksia ymmärtää vankeuden eri vaiheiden merkitys koko perheen elämään, ja saada työntekijät tiedostamaan miten väkivaltakäyttäytyminen ja päihteiden käyttö vaikuttavat perheen vuorovaikutus- ja vastuukysymyksiin. Tavoitteena oli myös hahmottaa koulutukseen osallistujille vanhemmuuden mahdollisuudet ja haasteet vankeusaikana sekä levittää ymmärrystä verkostotyön perusteista ja hyödyistä (Liite 1).

Koulutuksen ja arvioinnin kautta oli tarkoitus saada tietoa siitä, lisääntyykö vankiperhetyön osaaminen vapaudessa rikostaustaisten kanssa työtä tekevillä. Kriminaalihuollon tukisäätiö oli opinnäytetyömme tilaajana asettanut työllemme tavoitteita koulutuksen arviointiin nähden. Kysely koulutustarpeista tuli tehdä osallistujille ennen koulutusta, koulutuksen puolella välissä, arviointi koulutuksen jälkeen sekä loppupuolella hanketta tuli tehdä kysely koulutuksen vaikuttavuudesta yhteistyön kehittymisen näkökulmasta sekä osaamisen lisääntymisestä rikostaustaisten tai heidän perheidensä kanssa työtä tekevillä ammattilaisilla omassa työskentelyssään. Tämän pohjalta laadimme kysely- ja haastattelukysymyksemme ja keräsimme tarvittavan aineiston koulutuksen tarpeellisuuden arvioimiseksi.

Käytännön arvioinnissa voi olla täysin riittävää tarkastella tehtävää eräänlaisena luokitteluna, jossa luodaan teemoja. Varsinaisesti teemojen avulla yritetään selvittää, mitä aineisto kertoo arviointikysymysten näkökulmasta. (Robson 2001: 176.) Jaoimme vastaukset kysymyksittäin alakategorioihin ja tiivistimme tekstit analysoitavaan muotoon etsien jokaisesta vastauksesta pääkohdat ja merkitsemällä samankaltaiset vastaukset yhteen.

4.1 Alkukysely

Lähetimme kaikille 20 osallistujalle kirjallisen ennakkokyselyn sähköpostitse koulutukseen liittyen elokuussa 2009. Ennakkokyselyn avulla selvitimme miksi osallistujat osallistuivat koulutukseen, mitä he odottavat saavansa koulutukselta ammatillisessa mielessä sekä kuinka tarpeelliseksi he kokivat koulutuksen aiheet ennen koulutuksen alkua. Näillä kysymyksillä pyrimme kartoittamaan sitä, kokevatko vankiloissa ja sosiaalityöissä työskentelevät ammattilaiset tarpeelliseksi saada lisätietoa vankiperhetyöstä tämänkaltaisen koulutuksen avulla. Lisäksi halusimme tietää, ovatko koulutuksen aikana käsiteltävät aiheet valittu oikein ajatellen vankilassa ja

sosiaalitoimessa työskentelevien tarpeita kohdatessaan työssään vankeja tai heidän perheitään.

Koulutuksen aiheina olivat vankeuden vaiheet ja perheen merkitys, päihteet, perhe ja väkivalta, vankeus ja lapsuus sekä verkostotyö ja sen mahdollisuudet. Vastauksia ennakkokyselyyn palautui 13 kappaletta. Vastausprosentti oli hyvä, sillä saimme kyselyn lähetetyksi vain viikkoa ennen koulutuksen alkua ja tämän vuoksi vastausaikaa oli hyvin niukasti. Lisäksi osa osallistujista oli vielä kyselyn lähettämisen aikaan kesälomalla, ja siksi otimme vastaan myös sellaiset vastaukset, jotka palautuivat koulutuksen ensimmäisten päivien aikana.

Koulutukseen osallistumisen syitä oli hyvin erilaisia, eikä mikään syy noussut huomattavasti esiin. Verkostoituminen ja mahdollisuus yhteistyöhön eri ammattilaisten kesken, lisätietieto aiheesta sekä kiinnostus olivat syitä, jotka mainittiin useimmin. Koulutuksen odotukset jakaantuivat kahteen teemaan, verkostoitumiseen ja tietoon. Suurin osa vastaajista koki kaikki koulutuksen aiheet tarpeellisiksi.

Ennakkokyselyn vastauksista huomaa, että verkostoitumisen tarve ja halu nousee esiin hyvin monesta vastauksesta. Tästä päättelimme, että tulevaisuudessa voisi olla mahdollisesti tarpeen järjestää vain verkostoitumista käsittelevä kurssi halukkaille työntekijöille. On selvää, että työntekijät pystyvät auttamaan asiakkaitaan paremmin, kun heillä on vahvat verkostot ja yhteistyömahdollisuudet myös muihin asiakkaan kanssa työskenteleviin ammattilaisiin. Myös Sassi ja Huhtimo (2006) toteavat, että perheiden tukea voitaisiin parantaa tiiviimmällä yhteistyöllä vankila- ja siviiliviranomaisten kanssa. Vankilaan menevän perhesuhteiden tukeminen on toivottavaa aloittaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja jatkaa sitä vankilassa sekä vapautumisen jälkeen yhteistyössä yhteiskunnan tarvittavien toimijoiden kanssa. Verkostotyö on tärkeällä sijalla lapsen tukemisessa.

4.2 Puolivälin kysely

Koulutuksen puolivälissä lähetimme osallistujille puolivälin kyselylomakkeen sähköpostitse, johon toivoimme heidän vastaavan ennen neljättä, marraskuun koulutuspäivää. Kysymyksinä oli miten ja miksi koulutus oli siihen mennessä vastannut osallistujien odotuksia, mitä uutta he olivat saaneet koulutukselta siihen mennessä sekä

miten he kehittäisivät koulutusta seuraavia koulutuspäiviä ajatellen. Ajattelimme, että koulutuksen osallistujien ajatukset koulutuksen tarpeellisuudesta ovat voineet muuttua sen jälkeen, kun he ovat osallistuneet osaan koulutuspäivistä. Lisäksi koulutuksen tavoitteisiin nähden tärkeää oli tieto siitä, oliko koulutus puoliväliin mennessä kahden koulutusjakson käsittelyn jälkeen tarjonnut osallistujille uutta tietoa aiheista vankeuden vaiheet ja perheen merkitys sekä päihteet, perhe ja väkivalta. Tekemällä kyselyn myös puolivälissä koulutusta ajattelimme saavamme laajempaa tietoa osallistujien ajatuksista koulutuksen tarpeellisuudesta. Näin saamme tietoa osallistujien ajatuksista koulutuksen eri vaiheissa. Koulutuksen puolivälin kyselyyn mennessä kaksi osallistujaa oli keskeyttänyt koulutuksen, joten kysely lähetettiin 18 henkilölle. Vastauksia palautui 12.

Kyselystä ilmenee, että puoliväliin mennessä osallistujista kuuden mielestä koulutus on vastannut heidän odotuksiaan joko hyvin tai erinomaisesti. Neljän mielestä koulutus on vastannut heidän odotuksiaan kohtalaisesti ja kahden mielestä ei lainkaan. Vastaajat perustelevat vastauksiaan muun muassa sillä, että jo pitkään perhetyön parissa työskennellessä koulutuksesta ei ole saanut uutta tietoa, mutta vanhojen tietojen päivittäminen on kuitenkin osan vastaajista mielestä tarpeellista. Johtopäätöksenä voi todeta, että koulutuksen puoliväliin mennessä koulutus ei ollut vastannut niiden osallistujien odotuksia, joille vankiperhetyön käsite on jo ennestään pitkän työhistorian kautta tuttu. Toisaalta muille koulutus on palautuneiden vastausten mukaan tuonut lisätietoa asiaan erityisesti silloin, jos oma työ ei ole painottunut vankeinhoitoon.

Koulutuksen puoliväliin mennessä käsitellyistä aiheista: vankeuden vaiheet ja perheen merkitys sekä päihteet, perhe ja väkivalta, selvästi viimeisin, eli lokakuun koulutuspäivä aiheinaan päihteet perhe ja väkivalta olivat olleet vastaajien mielestä tähän mennessä mielenkiintoisimpia ja eniten uutta tietoa tuoneita aihealueita. Toisen koulutuspäivän teemoista erityisesti väkivaltaosio, joka käsitteli väkivallan merkitystä parisuhteessa, oli osallistujien vastauksien mukaan sekä hyödyllisin, että mielenkiintoisin. Tämän voi nähdä johtuvan osaltaan siitä, että osallistujat ovat kriminaalihuoltolaitokselta, sosiaaliasemilta ja lastensuojelusta, ja jokaisella näistä aloista saatetaan kohdata asiakkaita, jotka kokevat väkivaltaa tai sen uhkaa arkielämässään. Tämän vuoksi työntekijän tietoisuus väkivallan monista muodoista ja ilmenemisestä edesauttaa häntä toimimaan ammattitaitoisesti väkivaltaa tavalla tai toisella kohdanneiden asiakkaiden kanssa.

Kuten aiemmassa teoriassa todettiin, rikoksenteelijät ovat useiden tutkimusten mukaan kokeneet lapsuudessaan tavallista enemmän laiminlyöntiä sekä seksuaalista, psykologista ja fyysistä väkivaltaa. Lapsiin kohdistuva väkivalta sekä puolisoväkivalta ovat todennäköisempää silloin, kun vanhemmat ovat kokeneet omassa lapsuudessaan väkivaltaa. Naisilla, jotka ovat itse joutuneet lapsena vanhempiensa väkivallan uhriksi, parisuhteessa esiintyvä väkivalta saattaa lisätä omien lasten pahoinpitelyn riskiä. (Paavilainen 1999: 104.)

Käsiteltyjen aiheiden lisäksi osallistujat pitivät tärkeänä myös tietoa siitä, miten muut ammattilaiset työskentelevät perhetyön parissa omilla toimialoillaan sekä verkostoitumisen mahdollisuus oli useiden vastaajien mielestä tuonut uutta tietoa koulutuksen puoliväliin mennessä.

Puolivälin kyselyssä kysyttiin vastaajien kehittämisehdotuksia koulutukselle tulevia päiviä ajatellen. Kehittämisehdotukset on jaettavissa työskentelytapaan, kouluttajien luentoihin ja käytännön järjestelyihin liittyviin osa-alueisiin. Vastauksissa tuotiin esiin, että osallistujien osaamista ja tietotaitoa tulisi hyödyntää enemmän esimerkiksi osallistavan työotteen, ryhmäkeskustelujen ja käytännön esimerkeistä kertomisen avulla. Koulutukseen osallistujat ovat oman alansa ammattilaisia ja osallistujien joukossa oli sekä pitkään koulutuksen aiheiden parissa työskennelleitä, että vasta työssään aloittaneita ja koulutuksen avulla vankiperhetyön aiheeseen orientoituvia työntekijöitä. Tämän vuoksi osallistujien keskinäisen vuoropuhelun ja dialogin parempi mahdollistaminen olisi tuonut osallistujien mielestä koulutukseen käytännönläheisemmän otteen ja osallistaisi myös koulutuksen osallistujia aiheen käsittelyyn paremmin, kuin kouluttajien luentojen kuunteleminen.

Helena Aarnio (1999:32–35) määrittelee dialogin tarkoittamaan vähintään kahden ihmisen kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta. Dialogisessa vuorovaikutustilanteessa toinen osapuoli otetaan huomioon ja hänen näkökulmaansa pyritään ymmärtämään. Huomionarvoista on, että dialogissa kaikki omat ajatukset ja oletukset voidaan keskustelussa kyseenalaistaa yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Dialogissa liikutaan kahdesta tai useammasta mielipiteestä kohti yhtäläistä näkökulmaa.

Toisten työskentelytavoista kuuleminen ja osallistujien omien toimintatapojen reflektointi muiden työskentelytapoihin olisi saattanut herättää uusia innovaatioita oman työn kehittämiseen ja aiheiden käsittely ja mieleen painaminen olisi helpottunut, kun osallistujat olisivat voineen suhteuttaa käsiteltyjä teemoja avoimen keskustelun avulla omaan työhönsä. Lisäksi useamman ryhmäkeskustelun käyttäminen koulutuspäivien aikana olisi saattanut nopeuttaa ja helpottaa verkostoitumisen prosessia, joka oli yksi koulutuksen tavoitteista.

Kouluttajien luento-osuuksiin toivottiin enemmän teoreettisen tiedon yhdistämistä käytännön työelämään. Erään vastaajan mukaan kouluttajien luento-osuudet ovat liian lyhyitä ja tämän vuoksi aiheiden käsittely jää pintapuoliseksi. Myös luentopäivien jakautumista useammalle peräkkäisille päville toivottiin, jotta koulutus olisi yhtenäisempi, sillä koulutuksen jakautuminen neljälle kuukaudelle tuo siihen irrallisen vaikutelman. Lisäksi useamman perättäisen koulutuspäivän käytäntö helpottaisi kauempaa saapuvien osallistujien matkustamista, kun päivien välillä voisi yöpyä koulutuspaikan läheisyydessä.

Vastaajat kokivat koulutuspäivien aikana tapahtuneen verkostoitumisen ja kokemusten vaihdon muiden osallistujien kanssa yhtä tärkeänä kuin itse koulutuspäivien aikana käsitellyistä teemoista saadun tiedon. Tämä ei yllätä, sillä alkukyselyn vastauksissa tuli esiin, että osallistujat odottivat koulutukselta verkostoitumista. Kehittämisehdotuksissa eniten huomiota sai koulutukseen osallistujien tietotaidon hyödyntäminen koulutuksessa, sekä yhteisten ryhmäkeskustelujen lisääminen. Toisaalta vastakkaisena mielipiteenä eräs vastaaja toivoi enemmän aikaa kouluttajien omille luento-osuuksille. Luentojen osalta vastaajat toivoivat enemmän käytännönläheistä otetta asioista kertomiseen yleispätevän luennoitsemisen sijaan. Kuten Jussi Onnismaa teoksessaan Ohjaus- ja neuvontatyö (2007) toteaa, asioita on hyvä pyrkiä jatkuvasti konkretisoimaan ja puhumaan abstraktioiden sijaan tekemisestä verbein, jolloin tieto, asiantuntemus ja merkitykset tulevat mielekkäiksi.

4.3 Ryhmähaastattelu koulutuksen päättyessä

Viimeisenä koulutuspäivänä haastattelimme osallistujia puolistrukturoidussa ryhmähaastattelussa, jossa kysyimme osallistujien mielipiteitä heidän odotustensa toteutumisesta koulutuksen aikana, mitä he suosittelisivat tehtäväksi koulutuksessa

toisin, kuinka hyödylliseksi he kokevat koulutuksen omalla alallaan ja miksi, sekä kokevatko vastaajat, että ovat saaneet antaa koulutuksen aikana tarpeeksi palautetta ja että heidän antamansa palaute on otettu huomioon koulutuksen aikana. Ryhmähaastattelussa halusimme selvittää, kuinka tarpeelliseksi osallistujat kokivat koulutuksen kokonaisuudessaan. Lisäksi halusimme saada selville miten koulutus on vastannut osallistujien odotuksiin ja tarpeisiin. Pilottikoulutusta järjestettäessä palautteiden kerääminen osallistujilta koulutuksen tarpeellisuuden arvioinnin mahdollistamiseksi on tärkeää. Palautteiden antamisen mielekkyys kuitenkin heikkenee, jos osallistujat eivät koe palautteiden antamisen olleen merkityksellistä tai että heidän palautteitaan ei ole otettu huomioon käytännön toteutuksessa. Tämän vuoksi kysyimme myös osallistujien mielipiteitä palautteen antamiseen liittyen. Haastattelu tehtiin koulutuspäivän päätteeksi. Haastattelutilanteessa oli paikalla kaikki koulutuksen osallistujat. Keskustelua käytiin vapaasti pohjautuen esittämiimme kysymyksiin. Nauhoitimme haastattelun.

Toteutimme haastattelun teemahaastatteluna. Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Tutkijalle jää vapaus sovittaa kysymysten muoto ja osittain sisältökin henkilön ja keskustelun kulun mukaan. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007: 203; Syrjälä – Ahonen – Syrjäläinen – Saari 1994: 138.)

Valitsimme ryhmähaastattelumuodon siksi, että tällöin osallistujat pystyivät halutessaan keskustelemaan kysymyksistä avoimesti toistensa kanssa. Yhteinen keskustelu mahdollistaa syvällisemmän ajatteluprosessin kuin yksityishaastattelu tai kirjallinen kysely, sillä tällöin osallistujille saattaa toisiaan kuunnellessa muistua mieleen omia aiempia ajatuksia kysytystä aiheesta. Ryhmähaastattelun etuja verrattuna yksilöhaastatteluihin ovat muun muassa keskustelumahdollisuuksien lisääntyminen, jolloin kysytyihin asioihin on mahdollista saada parempaa ja tarkempaa tietoa. Lisäksi ryhmähaastattelu on yksilöhaastattelua helpompi ja nopeampi toteuttaa. Haittoina ryhmähaastattelussa sen sijaan ovat henkilökohtaisten asioiden käsittelemisen vaikeus. (Pehkonen 2008: 8.)

Vankiperhetyön koulutuksen tarpeellisuutta arvioitaessa yksityisen osallistujan hyvin henkilökohtaisten asioiden käsittelemiseen ei ollut tarvetta ja tämän vuoksi emme nähneet ryhmähaastattelun toteuttamisessa suuria ongelmia. Ilmoitimme osallistujille

ryhmähaastattelun nauhoitusta aloittaessamme, että vaikka jokaisen mielipide on arvokas, kenenkään ei tarvitse osallistua keskusteluun vasten tahtoaan. Ryhmähaastattelun toteuttamisen näimme hyödyllisenä myös siksi, että osallistujien keskinäinen verkostoituminen oli viimeiseen koulutuspäivään mennessä saanut mahdollisuuden kehittyä, mikä mahdollisti keskustelun syntymisen kysytyistä aiheista ja lisäksi aiemmissa kyselyissä vastaajat olivat toivoneet yhteisiä ohjattuja keskustelumahdollisuuksia muiden osallistujien kanssa koulutuspäivien aikana.

Haastattelussa tuli esiin, että osallistujilla oli ollut ennen koulutusta epävarmuutta siitä, voiko kriminaalihuoltolaitoksessa tehdä perhetyötä, kun perhetyö käsitettä ei kriminaalihuoltolaitoksessa ole käytössä. Koulutus oli vahvistanut osallistujien ajatusta siitä, että vankiperhetyölle on tarvetta. Eräs vankilassa työskentelevä haastateltava mainitsikin lisänneensä tietoisesti yhteydenpitoa vankien perheisiin. Myös laki edellyttää suhteiden ylläpitämisen tukemista. Vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa (Vankeuslaki 6§).

Osallistujat toivat esiin sitä, että heille on kirkastunut itselleen se, mitä perhetyö heidän omassa työssään voi olla. Koulutus antoi myös valmiuksia perustella muillekin sitä, miksi vankiperhetyötä tulee tehdä. Eräs haastateltava kertoi, että hänen työpaikallaan oli keskusteltu henkilökunnan koulutuspäivän järjestämisestä perheteemalla. Tämä kertoi hänen mielestään siitä, että koulutus on onnistunut, kun se on lisännyt halua lähteä kehittämään perhetyötä omalla työpaikalla.

Osallistujat, joilla ei ole työkokemusta kriminaalihuollosta tulivat koulutukseen hakemaan tietoa vankilamaailmasta ja kriminaalihuollosta ja he kokivat saaneensa perustietoa ja ymmärrystä näistä aiheista. Haastattelussa tuotiin esiin sitä, että uuden tiedon lisäksi koulutus vahvisti uskoa siihen, että se, mitä osallistujat ovat aikaisemmin tehneet työssään, on ollut oikea tapa toimia. Koulutuksesta sai myös vastaajien mukaan tarpeellisia välineitä perhetyön tekemiseen.

Osallistujat mainitsivat, että koulutuksessa on tullut esiin asioita, jotka ovat koskettaneet juuri sillä hetkellä jotain heidän asiakastaan ja he ovat ottaneet opitun asian käyttöön heti omassa työssään. Käytännön työvälineitä olisi kaivattu kuitenkin enemmän.

Osallistujat olisivat toivoneet enemmän keskustelua siitä, miten he itse ovat toimineet kohdatessaan vankiperhettä. He olisivat halunneet tuoda esiin niitä työkaluja, jotka itse ovat kokeneet toimiviksi. Koulutus oli saanut osallistujissa aikaan innostuksen lähteä kehittämään vankiperhetyön välineitä.

Osallistujat toivat haastattelussa esiin, että he olivat odottaneet koulutukselta uusien ihmisten tapaamista ja verkostoitumista. Vankilan ja sosiaalitoimen välisen yhteistyön tärkeys oli kirkastunut osallistujille koulutuksen aikana. Osallistujat toivat haastattelussa esiin sen, että tieto siitä, että on olemassa muitakin ammattilaisia, jotka tekevät töitä samojen asioiden äärellä, auttaa jaksamaan omassa työssä.

Se, että koulutus järjestettiin yhteisenä kriminaalihuollon ja sosiaalitoimen työntekijöille, koettiin hyväksi asiaksi. Osallistujien mielestä verkostoituminen sai koulutuksessa hyvän alun. He kokivat myös, että he saivat koulutuksesta neuvoja siihen, miten yhteistyötä voi lähteä rakentamaan. Haastattelussa mainittiin, että nyt on helpompi rakentaa yhteistyötä vankilan ja sosiaalitoimen välillä, kun on jo tavannut henkilöt, joihin voi ottaa yhteyttä. Yhteistyötä olisi kuitenkin kaivattu enemmän.

Osallistujat olivat toivoneet, että heillä olisi ollut enemmän mahdollisuutta etsiä yhteistä kieltä ja strategiaa siitä, mihin suuntaan työtä ollaan viemässä. Lastensuojelun, kriminaalihuollon ja vankiloiden työntekijöiden eri ammattitaitoja olisi toivottu hyödynnettävän koulutuksessa enemmän.

Tärkeänä antina koulutuksesta koettiin osallistujien yhteystiedot. Osallistujat kokivat myös tärkeäksi, että samanlaista koulutusta järjestettäisiin jatkossa, jotta verkostoitumista kriminaalihuollon ja sosiaalitoimen välillä tapahtuisi lisää.

Haastattelussa tuli selvästi esiin, että osallistujat kokivat koulutuksen hyödylliseksi sen vuoksi, että se vahvisti heidän ajatuksiaan siitä, että vankiperhetyön tekeminen on tarpeellista. Koulutus antoi osallistujille välineitä, joiden avulla he voivat omilla työpaikoillaankin perustella, miksi vankiperhetyötä pitäisi kehittää.

Vahvimpana teemana haastattelussa nousi esiin verkostoituminen. Haastattelussa ilmeni, että koulutuksessa oli paljon aiheita, jotka olivat osalle osallistujista tuttuja. Tämä johtui siitä, että kriminaalihuollon ja sosiaalitoimen työntekijöiden tieto- ja

kokemuspohja on hyvin erilainen. Kuitenkin haastattelussa korostettiin sitä, että koulutus tulisi olla yhteinen kriminaalihuollon ja sosiaalitoimen työntekijöille, jotta verkostoitumista sekä ammattikuntien sisällä, että eri alojen ammattilaisten kesken tapahtuisi.

4.4 Jälkikysely

Koulutuksen päättymisen jälkeen lähetimme osallistujille jälkikyselyn kyselylomakkeen sähköpostitse. Kysely lähetettiin 18 henkilölle. Vastauksia jälkikyselyyn palautui kuusi kappaletta. Jälkikyselyssä toivoimme saavamme konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä koulutuksen anti on antanut osallistujien jokapäiväiseen työhön ja sitä kautta selvittää vankiperhetyön koulutuksen tarpeellisuutta sen jälkeen, kun koulutus on päättynyt ja osallistujilla on ollut mahdollisuutta sisäistää käsitellyt aiheet ja käyttää uusia tietojaan omassa työssään.

Ensimmäinen kysymys koski sitä, ovatko osallistajat pystyneet liittämään koulutuksen aikana käsiteltyjä ja itselleen uusia asioita omaan työhönsä ja miten. Tähän saimme vastauksista eriteltyä kuusi eri vastaustyyppiä perusteluineen sen mukaan, mitä eri aihealueita kukakin vastaaja oli nostanut esiin. Kolme henkilöä katsoi pystyneensä liittämään koulutuksena aikana käsiteltyjä asioita työhönsä siten, että ovat saaneet vahvistusta osaamiselleen ja uutta tietoa helpottamaan asiakastilanteissa työskentelyä. Kaksi vastaajaa totesi tietojen käyttämisen mahdollistuneen satunnaisesti suurempien asiakokonaisuuksien hahmottamisessa. Eräs vastaaja totesi myös kykenevänsä hahmottamaan selvemmin vangin subjektiivuuden ja sen, että tuomittu saattaa vangin statuksensa lisäksi olla myös vanhempi, jolla on lapsia ja perhe vankilan ulkopuolella. Hän totesi myös ottaneensa lastensuojelulain vakavammin huomioon työssään kuin ennen kurssia. Yksi vastaaja totesi, ettei ollut pystynyt käyttämään koulutuksen aikana saatuja tietoja hyödykseen ja perusteli tämän toisiin työtehtäviin siirtymisellä, jolloin hän ei enää työskentele vahvasti perhetyön parissa.

Toisessa kysymyksessä kysyimme, onko koulutukseen osallistuminen vaikuttanut osallistujien työskentelytapoihin sekä työssään suoriutumiseen ja miten. Kaksi vastaajaa totesi koulutuksen vaikuttaneen siten, että he pyrkivät ottamaan huomioon koko perheen ja asiakkaan lapsen vanhempana. Yksi vastaaja totesi verkostojen käyttämisen

lisääntyneen kurssin jälkeen. Kolme vastaaja koki, ettei kurssi ole vaikuttanut oman arvion mukaan heidän työskentelytapoihinsa.

Viimeinen kysymys koski sitä, kuinka tarpeelliseksi osallistujat kokevat koulutuksen aiheet oman alansa ammattilaisille koulutuksen päättymisen jälkeen (1. Ei lainkaan 2. Kohtalaisesti 3. Hyvin 4. Erinomaisesti 5. En osaa sanoa). Pyysimme myös perustelemaan vastauksen. Vastausten keskiarvo oli hyvä (3). Vastauksissa tuotiin esiin, että tarve on suurempi perhetyötä tekeville ja lastensuojelun puolella työskenteleville työntekijöille kuin vankiloiden valvontahenkilöstölle tai suoranaisesti perhetyötä tekemättömille työntekijöille. Rikosseuraamusesimiesten olisi ehdottoman tärkeää saada uusia näkökulmia vankilan sisällä tehtävään työhön.

Osallistujat pitivät koulutuksen aiheita tärkeinä, mutta teoria ei osan mielestä tavoittanut suljetun vankilan arkea. Eräs vastaaja totesi, että yli 10 vuoden alan työkokemuksen myötä koulutuksessa oli paljon tuttua, mutta vasta alalle tulleelle henkilölle koulutuksesta olisi varmasti suurta hyötyä. Toinen vastaaja perusteli tarpeen erinomaisuuden sillä, että hänen mukaansa koulutuksessa käsiteltiin työtehtäviin kuuluvia teemoja kattavasti ja vastaavuus hänen työhönsä vankilassa oli mielestään sataprosenttinen.

Osa vastaajista lisäsi vastauksena loppuun vielä yleisiä kommentteja koulutuksesta. Toiveina oli, että koulutuksen ohjelmaa ja toteutusta suunnattaisiin jatkossa enemmän verkostoyhteistyöhön käytännössä sekä kokemuksiin ja yhteiseen työskentelyyn useiden luentojen kuuntelemisen sijaan. Lisäksi mahdollisten tulevien koulutusten myötä eräs vastaaja toivoi rikosseuraamusalan ja sosiaalitoimen työntekijöiden kohtaamisia, joka mahdollistaisi hänen mukaansa yhdenmukaisten käytäntöjen syntymisen Suomen eri kuntien toimintatavoista riippumatta.

4.5 Päiväkohtaiset palautteet

Sen lisäksi, että me koulutuksen arvioijina keräsimme osallistujien mielipiteitä koulutuksesta kolmessa eri otteessa koulutuksen aikana sekä vielä koulutuksen päättymisen jälkeen, myös koulutuksen ohjaajat keräsivät jokaisesta koulutuspäivästä päiväkohtaisen palautteen. Päiväkohtaisen palautteen kysymyslomakkeessa kysyttiin sitä, vastasiko koulutuspäivä osallistujan odotuksia ja tarpeita, vastaajan tyytyväisyyttä

koulutuksen sisältöön, kouluttajiin, työskentelytapaan ja käytännön järjestelyihin, oliko koulutuksesta vastaajalle hyötyä hänen oman työnsä kannalta sekä herättikö koulutus tarvetta tai kiinnostusta lisätiedon hankkimiseen. Lopuksi kysyttiin vielä yleisarviota koulutuspäivästä kokonaisuutena. Koska keskityimme tässä opinnäytetyössä koulutuksen tarpeen arviointiin, emme tähän työhön ottaneet mukaan päiväkohtaisten palautteiden vastauksia aiheista kouluttajat, työskentelytavat tai käytännön järjestelyt.

Ensimmäisten, syyskuun koulutuspäivien jälkeen suurin osa osallistujista oli koulutuspäivien kokonaisuuteen tyytyväisiä. Kuitenkaan odotukset eivät kaikilla osallistujilla olleet täyttyneet ja suuri osa vastaajista koki ensimmäisistä koulutuspäivistä olevan hyötyä oman työnsä kannalta vain kohtalaisesti. Syynä tähän saattaa olla se, että osalle osallistujista ensimmäisten päivien orientaatio vankiperhetyön käsitteeseen oli jo työn puolesta tuttua. Toisaalta he, joille aihe oli vieras, toivoivat ensimmäisten koulutuspäivien jälkeen vielä käytännön vankiperhetyön tiedon syventämistä ja parempaa perehtymistä aiheeseen. Ensimmäisten koulutuspäivien jälkeen eräs vastaaja mainitsi, että koulutuspäivä vahvisti tunnetta, ettei ole tehnyt kaikkea väärin tähän asti omassa työssään. Toinen vastaaja taas totesi, että ”koulutuksen avulla uskoni perhetyön tarpeellisuuteen säilyy”.

Neljäntenä koulutuspäivänä vastaajat arvioivat päivän olleen siihenastisista koulutuspäivistä paras. Osa vastaajista totesi, että vasta tällä kerralla koulutuksessa päästiin heidän mielestään todella käsiksi käsiteltäviin aiheisiin. Toisaalta osa vastaajista totesi tämänkin päivän aiheen olleen itselleen jo entuudestaan tuttua asiaa, mutta mielenkiinto luentoihin kuitenkin pysyi, sillä aiheet esiteltiin heidän mukaansa mielenkiintoisesti ja heille uudella tavalla.

Viimeisen, verkostoitumista käsittelevän koulutuspäivän osallistajat arvioivat lopulta kaikkein mielenkiintoisimmaksi ja itselleen hyödyllisimmäksi. Verkostotyön teeman tavoitteena oli auttaa osallistujia hahmottamaan verkostotyön perusteita ja hyötyjä, sekä mahdollisuuksia omasta työstään käsin. Lähes jokaisessa palautelomakkeessa vastaajat olivat arvioineet mielipiteensä viimeisen koulutuspäivän aiheesta joko hyväksi tai erinomaiseksi. Syynä tähän on saattaa olla se, että useat osallistajat olivat koulutukseen tullessaan ilmoittaneet hakevansa koulutukselta verkostoitumista muiden ammattilaisten kanssa, sekä lisätietoa ja -osaamista verkostotyöstä. Useat vastaajat kertoivat odotustensa jopa ylittyneen viimeisen koulutuspäivän osalta. Eräs vastaaja totesi

viimeisestä koulutuspäivästä, että ”vasta nyt sain koulutukselta sitä, mitä olin tullut hakemaan”. Toinen vastaaja taas totesi, että viimeisestä koulutuspäivästä jää hänelle koulutuksen jälkeen eniten elämään ajatuksia ja toimintamalleja käytännön työhön ja toimintatapoihin.

Kokonaisuudessaan osallistujat mielsivät vankiperhetyön koulutuksen onnistuneen hyvin, ja perusteluina tälle mainittiin vanhan tiedon kertaamisen ja uuden hyödyllisen tiedon saamisen. Lisäksi teoria ja käytäntö olivat vastaajien mukaan olleet pääosin koulutuksessa hyvin tasapainossa. Lisäksi eräs vastaaja kehui laajan aiheen esittämistä käytännönläheisesti ja konkreettisten esimerkkien runsautta. Useat vastaajat myönsivät yllättyneensä positiivisesti koulutuksesta ja eräs vastaaja totesi alussa kuvitelleensa, että koulutus olisi kokonaisuudessaan ollut ”kuivempi”. Toisaalta muutama vastaaja kritisoi koulutukseen osallistujien välisen verkostoitumisen ja yhteistyön kehittymisen jäämistä sivuun liian luentomaisen työskentelyn vuoksi. Lisäksi eräs vastaaja harmitteli koulutuksen vankilapainotteisuutta ja olisi toivonut enemmän asiaa lastensuojelusta ja ennen kaikkea asioiden pohtimista lapsen näkökulmasta.

Osallistujien kokemukset koulutuksen hyödyllisyydestä vaihtelivat suuresti koulutuksen aikana. Yleisesti mielenkiintoisina pidetyt luennot nähtiin oman käytännön työn kannalta hyödyllisimpinä ja tämä taas lisäsi kiinnostusta lisätiedon hankintaan, mikä on tietysti myös intuitiivisesti ymmärrettävissä. Jos aihe kiinnostaa tai sen oletetaan olevan itselleen jotenkin hyödyllinen tai koskettavan itseään, niin tällöin siitä halutaan myös lisätietoa.

Hyvin suuri osa vastaajista totesi koko koulutuksen aikana hyötyneensä eniten uusista kontakteista muiden osallistujien kanssa. Koulutuksen ajalta olisi toivottu käsitellyistä aiheista enemmän kirjallisuusvinkkejä ja lisäksi suuri osa vastaajista olisi toivonut enemmän vinkkejä konkreettiseen toimintaan ja käytäntöön esimerkiksi käytännön esimerkkien kautta. Peruskäsitteiden laajaa määrittelyä olisi muutaman vastaajan mielestä voinut olla vähemmän.

Osasyynä joidenkin aiheiden vähäiseen kiinnostavuuteen saattaa vaikuttaa se, että aiheet olivat joillekin töiden puolesta jo entuudestaan tuttuja. Viimeisestä koulutuspäivästä, jolloin aiheena oli verkostotyö, useat vastaajat arvioivat koulutuspäivän olleen omalla kohdallaan hyvin hyödyllinen ja lisäksi useat näkivät lisätiedon etsimisen

verkostotyöstä tarpeellisena. Lisäksi eräs vastaaja sanoi verkostoitumisen onnistuneen omalla kohdallaan ja auttaneen häntä jo uudessa työssään. Myös saatujen materiaalien runsautta koulutuksessa kehuittiin.

Osallistujat saivat päiväkohtaisen arvioinnin lisäksi kirjoittaa vastauslomakkeisiin palautteitaan koulutuksesta yleisesti. Erään vastaajan mielestä sosiaaliviraston tai lastensuojelun puolelta olisi pitänyt olla enemmän osallistujia aiheen tärkeyden vuoksi. Lisäksi eräs vastaaja olisi toivonut myös esimiesten osallistuvan koulutuksiin, sillä hänen mukaansa esimiesten tuki tarvitaan, jotta saataisiin koulutuksen aikana käsiteltyjä työmuotoja myös käytäntöön. Koulutus sai erittäin paljon positiivista palautetta. Eräs vastaaja toivoi tämänkaltaisen koulutuksen järjestämistä myöhemminkin, sillä tällä kertaa paikalla oli hänen mukaansa vain kourallinen osallistujia suhteessa laajaan yhteistyökenttään.

4.6 Suunnitteluryhmä

Ehjä Perhe –hankkeen aikana kokoontunut suunnitteluryhmä arvioi jatkuvasti hankkeen toteuttamista ja saatuja tuloksia. Me opinnäytetyön tekijät olimme mukana 29.10.2009 käydyssä suunnitteluryhmän palaverissa. Tuolloin suunnitteluryhmän jäsenet totesivat hankkeesta yleisesti, että Ehjä Perhe – projektin kehittämistoiminta on ollut suunnitelmallista ja siinä on otettu huomioon tiedotus, asiakastyö sekä sidosryhmäyhteistyö. Projektissa on toimivasti kehitetty koulutusta ja materiaalia sekä lähdetty luomaan vankiperhetyön verkostoja ja pyritty vaikuttamaan suoraan koulutusjärjestelmiin. (Suunnitteluryhmän muistio 2009.)

Opinnäytetyömme osalta tärkein suunnitteluryhmän palaveri käytiin 14.12.2009, jolloin keskustelunaiheena oli pilottikoulutuksen onnistuminen ja jatkumahdollisuudet. Joulukuun suunnitteluryhmän kokouksessa osanottajat toivat esiin näkemyksensä koulutuksesta sen päätyttyä. Heidän mukaansa vähäisiin koulutuspäiviin nähden ehdittiin kouluttaa vankiperhetyön tarpeellisia aiheita melko kattavasti. Suunnitteluryhmän mukaan koulutuksen prosessinomaisuus onnistui hyvin ja loi luottamusta perhetyön mahdollisuuksista ja kehittämistarpeista, vaikka perhetyötä tehdäänkin eri tavoin eri paikoissa. Suunnitteluryhmän mukaan haasteina tulevien koulutusten järjestämisessä on kartoittaa ennakkoon mahdollisimman hyvin sitä, mitä koulutettavat täsmällisesti tarvitsevat. Lisäksi koulutukseen osallistujilta saadun

palautteen myötä työryhmä pohti koulutusjaksojen pidentämisiä ja konkreettisten koulutuspäivien lisäämistä. Lisäksi juurrutusta työyhteisöihin tulisi pohtia esimerkiksi koulutuspäivien välitehtäviin liittäen ja esimerkiksi jokin alan oppilaitos voisi olla koulutuksen järjestäjänä aihealueen tuntevan yhteistyökumppanin avulla. (Suunnitteluryhmän muistio 2009.)

4.7 Tutkimuksen luotettavuus

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007) mainitsevat kyselytutkimukseen liittyväksi haitaksi sen, että ei ole mahdollista varmistua siitä, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen. Vastaajat eivät välttämättä ole pyrkineet vastaamaan huolellisesti ja rehellisesti. Lähetimme kyselyt sähköpostilla koulutuksen osallistujille. Suurin osa vastaajista on oletettavasti lukenut sähköpostin työaikana, sillä osallistujien ilmoittamat sähköpostiosoitteet ja muut yhteystiedot olivat heidän yhteystietojaan työpaikalle. Jos heillä on ollut kyselyiden vastaanottamisen aikaan työssään kiireitä, he eivät ole välttämättä kokeneet kyselyä tärkeäksi, eivätkä ole käyttäneet riittävästi aikaa miettiäkseen vastauksiaan.

Osallistujissa oli havaittavissa turhautuneisuutta siitä, että heiltä kysyttiin koulutuksen aikana usein palautetta ja myös tämä on voinut vaikuttaa heidän paneutumiseensa kyselyihin vastaamiseen. Meidän, opinnäytetyön tekijöiden, järjestämien kyselyiden ja haastattelun lisäksi koulutuksen järjestäjät keräsivät jokaisen koulutuspäivän päätteeksi palautetta kyseisestä päivästä. Tämä saattoi aiheuttaa osallistujille turhautumisen tunteita jatkuvasta arviointityöstä, vaikka he tiesivätkin kyseessä olevan pilottikoulutuksen, jossa osallistujien mielipiteet ovat suuressa arvossa. Kyselyihin vastaamiseen väsyminen tuli ilmi varsinkin puolivälin kyselyiden vastauksissa. Toisaalta myös sen, että jälkikyselyyn vastasi vain kuusi henkilöä, kun kysely lähetettiin 18 osallistujalle, voi myös epäillä johtuvan osaltaan kyselyihin turhautumisesta. Toisenlainen aineistonkeruu olisi kuitenkin ollut vaikeaa, sillä osallistujat tulivat koulutukseen eri puolilta Suomea, eikä koulutuspäivien aikana ollut aikaa tehdä esimerkiksi haastatteluja.

Sähköpostikyselyiden toteuttamisessa luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta on huomioitava se, että osallistujat myös vastasivat kyselyihin sähköpostitse ja tällöin he olivat sähköpostiosoitteensa avulla tunnistettavissa. Mielipiteitä kysyttäessä

anonymiteetin varmistaminen on luotettavien ja totuudenmukaisten vastausten saamisen kannalta tärkeää, mutta valitettavasti tähän ei sähköpostikyselyissä ollut mahdollisuutta. Pyrimme kuitenkin jatkuvasti painottamaan osallistujille heidän vastaustensa nimettömyyttä opinnäytetyössämme eli sitä, ettei yhtä yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa opinnäytetyöstämme ja etteivät esimerkiksi koulutuksen järjestäjätahot saa käsiinsä haastattelu- ja kyselyvastauksia nimellisinä.

Itse koimme vankiperhetyön koulutuksen tärkeäksi jo siinä vaiheessa kun aloimme suunnitella arviointia. Materiaali, jota luimme perehtyäksemme vankiperhetyöhön, tuki ajatusta, että vankiperhetyötä on tehtävä. Koska koulutusta ei vankiperhetyöstä ole olemassa, on oletettavaa, että koulutukselle on tarvetta. Omat etukäteisoletuksemme koulutuksen tärkeydestä olivat haaste tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Lisäksi huomioon on otettava se, että arviointimme tilaaja on samalla koulutuksen järjestäjä, jolloin tilaajan näkemykset koulutuksen tarpeellisuudesta vaikuttivat vahvasti myös omiin ajatuksiimme koulutuksesta. Pyrimme kuitenkin keskittymään saamaamme etukäteismateriaaleihin sekä keräämiimme kysely- ja haastatteluaineistoihin puolueettomasti ja tekemään johtopäätökset niistä, antamatta omien ajatustemme vaikuttaa niihin.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Koulutuksen tavoitteena oli parantaa työntekijöiden valmiuksia kohdata ja tukea vankeustuomion eri vaiheissa perheitä huomioiden sekä aikuisten että lasten erityiset tarpeet perheen tilanteeseen liittyen. Lisäksi tavoitteena oli lisätä työntekijöille perheen ympärillä olevaan sekä ammatilliseen, että muuhun verkostoon liittyvää tietoisuutta, ymmärrystä ja yhteistyökykyä. Vankiperhetyön pilottikoulutus oli uusi tilanne osallistujien lisäksi myös kouluttajille ja järjestäjille ja koulutuksessa toteutettiin hyvin monipuolisia oppimisen ja opettamisen menetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Koulutuksen osallistujien valmiuksia vankiperhetyön toteuttamiseen käytännön työssään pyrittiin koulutuksen aikana lisäämään koulutuksen järjestäjätahon kokeman tarpeen mukaisesti. Koulutuksen aiheet käsittelivät niitä osa-alueita, joiden tietämystä osallistujien kesken haluttiin koulutuksen avulla kehittää. Nämä osa-alueet olivat vankeuden eri vaiheiden merkitys koko perheen elämään, väkivaltakäyttäytymisen ja

päihteiden käytön vaikutukset perheen vuorovaikutus- ja vastuukysymyksiin, vanhemmuuden mahdollisuudet ja haasteet vankeusaikana sekä verkostotyön perusteet ja hyödyt eri ammattilaisten kesken.

Lähetämme kyselyiden sekä päiväkohtaisten palautteiden vastauksista oli pääteltävissä, että osallistujat, jotka työskentelevät sosiaaliasemalla, kokivat saaneensa koulutuksen aikana hyödyllistä tietoa vankeudesta ja sen eri vaiheiden merkityksestä koko perheen elämään. Tämä varmasti lisää heidän valmiuksiaan kohdata ja tukea perheitä, joissa toinen vanhemmista on vankilassa tai juuri vapautunut vankilasta. Vankilassa työskentelevät toivat vastauksissaan esiin sitä, että vankeus käsitteenä on heille luonnollisesti työn kautta tuttu, mutta että perhetyön tekemisen ja toteuttamisen tärkeys vankeuden aikana kirkastui heille koulutuksen avulla.

Tieto väkivaltakäyttäytymisestä ja päihteiden käytön vaikutuksista perheen vuorovaikutus- ja vastuukysymyksiin oli monen osallistujan mielestä tarpeellista ja kiinnostavaa. Erityisesti luennot perheiden väkivaltatilanteista koettiin tarpeellisiksi, sillä rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa työskentelevät ammattilaiset saattavat olla asiakkaidensa kautta tekemisissä väkivallan kanssa joko siten, että asiakkaat ovat väkivallan tekijöitä tai uhreja. Tietoisuuden lisääntyminen erilaisista väkivallan muodoista sekä niiden ilmenemisestä perheissä auttaa työntekijää ymmärtämään perheessä vallitsevaa tilannetta. Tietoisuuden lisääntyminen väkivallan muodoista edesauttaa työntekijää toimimaan ammattitaitoisesti sellaisissa asiakastilanteissa, joissa perheväkivalta on tavalla tai toisella yksi asiakasta koskevista ongelmista.

Koulutuksessa pyrittiin verkostokeskeisyyteen, jota oli etukäteen myös toivottu koulutukselta. Koulutukseen osallistujat olivat Rikosseuraamusalan, Helsingin sosiaaliviraston lastensuojelu- ja varhaisen tuen tiimien sekä sosiaaliasemien työntekijöitä Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen alueelta. Verkostoitumista eri työntekijöiden kesken pyrittiin mahdollistamaan koulutuksen aikana alusta lähtien erilaisin toiminnallisina menetelmin sekä ryhmäkeskusteluin, vaikka pääasiallisesti verkostotyön perusteita ja hyötyjä osallistujien omassa työssä käsiteltiin vasta koulutuksen viimeisellä jaksolla.

Verkostoituminen tuli hyvin vahvasti esiin kyselylomakkeiden vastauksissa ja haastatteluissa. Osallistujat kokivat hyvin tärkeäksi sen, että tällaista koulutusta järjestetään yhteisesti rikosseuraamusalan ja sosiaalitoimen työntekijöiden kesken. Verkostoituminen koettiin tärkeäksi ja yhteinen koulutus verkostoitumista helpottavaksi. Useat vastaajat kokivat saaneensakin koulutuksen avulla uusia yhteistyökumppaneita ja kontakteja toisiin työntekijöihin sekä omalta, että muilta koulutuksen kohderyhmän ammattialoilta. Monet näkivät ammattilaisten verkostoitumisen sekä oman ammattiosaamisen laajentamisen lisäksi myös vankia ja tämän perhettä hyödyttäväksi asiaksi. Hyödyllisin tilanne olisi osallistujien mukaan silloin, kun perhetyön toteuttaminen verkostojen avulla mahdollistuisi eri toimipaikoissa samalla tavalla, jolloin asiakkaan perhetilannetta huomioitaisiin kaikkialla yhtä paljon hänen toimiessaan eri ammattilaisten kanssa.

Kyselylomakkeiden vastauksissa tuli esiin, että osallistujat olisivat toivoneet enemmän heidän oman ammattitaitonsa hyödyntämistä. Osallistujat ovat kouluttautuneita oman alansa asiantuntijoita. Heillä on paljon arvokasta tietoa siitä, mitä vankiperheiden kohtaaminen käytännössä heidän omassa työssään on. Tätä tietoa on hyvä hyödyntää vankiperhetyön koulutuksessa. Näin osallistujat saavat tietoa siitä, miten eri sektoreilla työskennellään ja he voivat myös omassa työssään hyödyntää toistensa osaamista.

Ehjä Perhe – kehittämishankkeen aikana kokoontui suunnittelutyöryhmä, jonka tarkoituksena oli keskustella hankkeen etenemisestä ja juurruttamisesta. Koulutuksen tarpeellisuutta eri ammattiryhmien kesken arvioitiin työryhmässä koulutuksesta saatujen tietojen pohjalta. Suunnittelutyöryhmä koki saatujen palautteiden avulla koulutuksen parantaneen työntekijöiden valmiuksia kohdata ja tukea vankeustuomion eri vaiheissa perheitä huomioiden sekä aikuisten että lasten erityiset tarpeet perheen tilanteeseen liittyen. Perusteluina tälle oli se, että osa osallistujista oli kuvaillut käyttäneensä koulutuksen aikana saatuja tietoja työssään. Lisäksi suunnitteluryhmän mukaan koulutuksen onnistumista kuvasi se, että vähäisiin koulutuspäiviin nähden ehdittiin kouluttaa vankiperhetyön tarpeellisia aiheita melko kattavasti. Myös koulutuksen prosessinomaisuuden nähtiin onnistuneen hyvin ja luoneen luottamusta perhetyön mahdollisuuksista ja kehittämistarpeista, vaikka perhetyötä tehdäänkin eri tavoin eri paikoissa.

Keräämästämme sekä koulutukseen osallistujien, että kouluttajien haastattelu- ja kyselyaineistosta, sekä suunnittelutyöryhmän pohdinnoista voi päätellä, että vankiperhetyön koulutukselle on tarvetta niin rikosseuraamusalan kuin sosiaalitoimenkin työntekijöillä vangin ja tämän perheen hyvinvoinnin lisäämiseksi sekä ammattilaisten tietoisuuden ja perhetyön toimintavalmiuden parantamiseksi. Perheiden tilanteet muuttuvat jatkuvasti yhteiskuntarakenteiden muutosten myötä. Lisäksi yksittäisen vangin, vanhemman ja lapsen huomioon ottaminen uusia lakeja laadittaessa tuo jatkuvia kehittymishaasteita eri alojen toimijoille ja työntekijöille. Koulutusten järjestämisen sekä työntekijöiden kouluttautumisen mahdollistamisen avulla pystytään ylläpitämään yksittäisen ammattilaisen oman työnsä ajantasaista osaamista ja asiantuntevuutta. Lisäksi eri ammattiryhmien yhteisten koulutusten avulla edesautetaan eri alojen ammattilaisten yhtenäisten työkäytäntöjen kehittämistä ja toteutumista. Vankiperhetyön koulutusten järjestäminen edesauttaa työntekijöiden valmiuksia työskennellä mahdollisimman hyvin ja oikeudenmukaisesti asiakastyön periaatteiden sekä vangin ja tämän perheen edun toteuttamiseksi.

Jatkossa aiheesta ehdotamme tutkimusta siitä, millaisia teemoja rikosseuraamusalan ja lastensuojelun työntekijät kaipaavat vankiperhetyön koulutukseen.

LÄHTEET

Aarnio, Helena 1999: Dialogia etsimässä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Auvinen, Maija 2006: Huoltoriidat Tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ehjä Perhe – Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti. Vuosiraportti 1.1.-31.12.2007. Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Ehjä Perhe – Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti. Hankkeen arviointisuunnitelma 2007. Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Ehjä Perhe – Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti. Toimintasuunnitelma 2010. Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Enroos, Rosi 2008: Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusvirasto.

Finlex 2005: Vankeuslaki. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>> Luettu 24.2.2010.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2007: Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Juvakka, Essi 2005: Riittävän hyvä riittää. Teoksessa Syrjälä, Jaana (toim.). Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. Helsinki: Väestöliitto.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Verkkodokumentti. <<http://www.krits.fi/index.htm>> Päivitetty 23.12.2009. Luettu 25.12.2009.

- Laine, Matti 2002: Kuntoutus vankilan tehtävänä. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.). Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Mäki, Jukka 2002: Päihdestrategiat. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.). Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Myhrberg, Pertti 2007: Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 1/2007.
- Myllärniemi, Anniina 2007: Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Verkkodokumentti. <www.socca.fi/aineistot/lastensuojelun.perhetyo.pdf> Luettu 22.3.2010.
- Nätkin, Ritva 2003: Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg - Nätkin (toim.). Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopisto.
- Onnismaa, Jussi 2007: Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Paavilainen, Tuula 1999: Nuorten vankien lapsuuden väkivaltakokemukset ja heidän vanhempiensa parisuhdeongelmat. Teoksessa Haapasalo, Jaana (toim.). Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Pehkonen, Erkki 2008: Keskeiset tiedonhankintamenetelmät. Verkkodokumentti. <http://www.helsinki.fi/sokla/malu/tutkmenet/2_tiedonhankintamenet.pdf>. Päivitetty 24.10.2008. Luettu 28.3.2010.
- Raha-automaattiyhdistys. Projektiseloste. Ehkäisevä ja kuntouttava vankiperheiden koulutus- ja vertaisryhmätoiminta. 16.5.2006.
- Rahikka, Anne 2008: Verkko-ohjaus ja – neuvonta. Teoksessa Reijonen, Merja – Strandén-Mahlamäki, Tuija (toim.). Oivaltava kohtaaminen. Menetelmiä ihmissuhdetyöhön. Helsinki: WSOYpro.

- Richter, Maija 2002: Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.). Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Robson, Colin 2001: Käytännön arvioinnin perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Saastamoinen, Mikko 2006: Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, Pertti – Saastamoinen, Mikko (toim.). Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Sassi, Tarja – Huhtimo, Petra (toim.) 2006: ”Kun perhe lusii.” Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Oppaita 1/2006.
- Sisäasiainministeriö 2008: Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. Sisäasiainministeriön julkaisuja 16/2008)
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta 2005: Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki.
- Syrjälä, Leena – Ahonen, Sirkka – Syrjäläinen, Eija – Saari, Seppo 1994: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Timonen, Helena 2009: Omin sanoin. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Verkkodokumentti. <
http://joypub.joensuu.fi/publications/dissertations/timonen_omin/timonen.pdf>
Luettu 22.3.2010

Koulutusprosessi:

KOHTAAMISIA PERHEISSÄ JA VERKOSTOISSA

- vankilassa ja vapaudessa toteutuva perhe- ja sosiaalityön ketju

Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe –kehittämiprojekti järjestää projektin tavoitteisiin liittyvän vankiperhetyön koulutuksen loppuvuodesta 2009. Koulutus on suunniteltu yhdessä Tyynelän kehittämiskeskuksen kanssa. Yhteistyössä mukana ovat myös Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ja Helsingin sosiaalivirasto.

Koulutuksen tavoitteet: Parantaa työntekijöiden valmiuksia kohdata ja tukea vankeustuomion eri vaiheissa perheitä huomioiden sekä aikuisten että lasten erityiset tarpeet perheen tilanteeseen liittyen. Lisätä työntekijöille perheen ympärillä olevaan sekä ammatilliseen, että muuhun verkostoon liittyvää tietoisuutta, ymmärrystä ja yhteistyökykyä.

Kohderyhmä: Rikosseuraamusalan työntekijät, Helsingin sosiaaliviraston lastensuojelu (sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat)- ja varhaisen tuen tiimien (sosiaaliohjaajat) sekä sosiaaliasemien (sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat) työntekijät, yhteensä 20 opiskelijaa, joista Helsingin sosiaalivirastolla 10 paikkaa. Sosiaaliviraston puolelta mukaan toivotaan myös sosiaalityöntekijä – sosiaaliohjaaja työpärejä.

Koulutusmenetelmät: Luennot, pienryhmätyöskentelyä, case-työskentelyä ja mahdollisesti tutustumiskäyntejä.

Toteutus: Koulutus toteutetaan prosessikoulutuksena syksyllä 2009. Koulutusprosessi koostuu neljästä eri jaksosta, ja tarkoituksena on teoriaopetuksen lisäksi lähentää verkostoja työnohjauksellisin menetelmin. Kesto viisi päivää. Koulutusprosessi on osallistujille maksuton.

Koulutuspaikka ja ajankohta:

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, Tikkurila
1.-2.9, 6.10, 3.11, 1.12.2009

Koulutuksen järjestäjät: Kriminaalihuollon Tukisäätiön Ehjä Perhe –kehittämiprojekti ja Tyynelän Kehittämiskeskus

Ilmoittautuminen: 31.5.2009 mennessä sähköpostitse tarja.sassi@kritis.fi

Lisätietoja: Kouluttaja Leena Paasikannas, Tyynelän kehittämiskeskus p.040 -580 1015 tai Koulutuspäällikkö Raija Järvenpää, Rikosseuraamusalan koulutuskeskus p. 010 366 5047

Kohtaamisia perheissä ja verkostoissa – vankilassa ja vapaudessa toteutuva perhe- ja sosiaalityön ketju -koulutuksen arvioinnin

ALKUKYSELYLOMAKE

- 1) Mikä sai Teidät ilmoittautumaan koulutukseen?

- 2) Mitä odotatte saavanne koulutukselta ammatillisessa mielessä?

- 3) Kuinka tarpeelliseksi koette koulutuksen aiheet ennen koulutuksen alkua? Miksi?

Palautathan tehtävän sähköisesti mirka.haili@metropolia.fi tai susanna.mikola@metropolia.fi viimeistään 31.8.2009.

Kohtaamisia perheissä ja verkostoissa – vankilassa ja vapaudessa toteutuva perhe- ja sosiaalityön ketju -koulutuksen arvioinnin

PUOLIVÄLIN KYSELY

1. Miten ja miksi koulutus on tähän mennessä vastannut odotuksiasi?
2. Mitä uutta olet saanut koulutukselta tähän mennessä?
3. Miten kehittäisit koulutusta (kouluttajien esiintyminen, ryhmäharjoitukset, jne.) seuraavia koulutuspäiviä ajatellen?

Vastaukset sähköisesti 23.10.2009 mennessä sähköpostiini: susanna.mikola@metropolia.fi

Kiitos!

Kohtaamisia perheissä ja verkostoissa – vankilassa ja vapaudessa toteutuva perhe- ja sosiaalityön ketju -koulutuksen arvioinnin

RYHMÄHAASTATELUN KYSYMYKSET

1. Ovatko koulutukseen liittyvät odotuksenne täyttyneet koulutuksen aikana? Miten?
2. Mitä suosittelisitte tehtäväksi koulutuksessa jatkossa toisin?
3. Kuinka hyödylliseksi koette koulutukseen osallistumisen omalla alallanne ja miksi?
4. Koetteko, että olette saaneet antaa tarpeeksi palautetta koulutuksen aikana ja että antamanne palaute on otettu huomioon?

Kohtaamisia perheissä ja verkostoissa – vankilassa ja vapaudessa toteutuva perhe- ja sosiaalityön ketju -koulutuksen arvioinnin

JÄLKIKYSELY

1. Oletko pystynyt liittämään koulutuksen aikana käsiteltyjä ja itsellesi uusia asioita omaan työhösi? Miten?
2. Onko koulutukseen osallistuminen vaikuttanut työskentelytapoihisi ja työssäsi suoriutumiseen? Miten?
3. Kuinka tarpeelliseksi oman alasi ammattilaisille koet koulutuksen aiheet näin koulutuksen päättymisen jälkeen (1. Ei lainkaan 2. kohtalaisesti 3.hyvin 4. erinomaisesti 5.en osaa sanoa)? Perustele vastauksesi.

Toivoisimme teidän jaksavan vielä vastata näihin viimeisiin kysymyksiin ja lähettävän vastauksenne viimeistään perjantaina 19.2. sähköpostiini susanna.mikola@metropolia.fi

Kiitos teille kaikille kuluneesta talvesta, teistä on ollut koulutuksen arvioinnin kannalta suuri apu! Jos teille tulee mieleen jotakin kysyttävää, tai haluatte myöhemmin olla meihin vielä yhteydessä, lähettäkää sähköpostia tuttuihin osoitteisiin; susanna.mikola@metropolia.fi tai mirka.haili@metropolia.fi

Mukavaa kevään odotusta!

Terveisin:
Susanna ja Mirka